



מעמקים

מעובד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא
ראש ישיבת 'עוד יוסף חי'

בס"ד | פרשת פקודי-חודש | תשפ"ה | גיליון 41

נעים לך
ללמוד תניא?

שאלות
ותשובות
בעבודת ה'
(עמוד 38)

הכל בגלל
ההורים?!

מעמד הר סיני
וכיבוד הורים
(עמוד 26)

מה קורה בליל
הסדר?

כוונות האר"י
לחג הפסח
(עמוד 7)

הקדמת המערכת

שבת שלום לקוראי מעמקים היקרים! לפניכם עלון חדש מלא בתוכן חסידי – מאמרי 'השכלה' ו'עבודה', והתבוננויות מרתקות.

המאמר הראשון איך נולדים מחדש? יגלה לנו את הקשר הפנימי שבין פרשת השבוע לפרשת החודש, ומה אנו לומדים ממנו בעבודת ה'.

במאמר הבא, לתת אמון בקשר, נלמד שבפסח אנו חוגגים את נקודת האמון שהתגלתה בקשר בינינו לה', וכיצד האמון הוא מיסודות הקשר.

לאחר מכן אנו עוברים לשיעור מעמיק בכוונות האר"י לחג הפסח, על המהות הפנימית של יציאת מצרים ועל משמעותם של מצוות ליל הסדר.

השיעור הבא, מעמד הר סיני וכיבוד הורים, מאיר את המשמעות הפנימית של מצוות כיבוד הורים כפי שהיא מופיעה בתורה ובהלכה.

ולקראת חג הפסח, נתבונן בשלושת הסיפורים שנוהגים לספר לפני חג הפסח, כיצד בכל סיפור האמונה מתפתחת ונהיית חדורה יותר ביהודי.

ולבסוף, שאלות ותשובות בעבודת ה' – על ספר התניא, ולמי הוא מיועד.

שבת שלום ומבורך, המערכת

איך נולדים מחדש?

השבת היא שבת מברכין חודש ניסן ובה נקרא את פרשת פקודי יחד עם פרשת 'החודש הזה לכם'. המיוחד בקביעות שנה זו היא ששבת סמוכה ל-א' ניסן ובשתי הפרשות שקוראים השבת מזכירים את התאריך הזה.

בפרשת 'החודש' ה' מראה למשה את הלבנה מתחדשת בא' ניסן ואומר לו 'כזה ראה וקדש', ומיום זה מתחילים לספור את חדשי השנה, ובפרשת פקודי אנו קוראים על הקמת המשכן וחנוכתו בא' ניסן, בדיוק שנה אחרי א' ניסן עליו דיבר ה' עם משה בפרשת 'החודש'.

במאמר ננסה להבין מה ההבדל בין שני התאריכים הללו, מדוע השנה הראשונה ליציאת מצרים מתחילה עוד לפני היציאה עצמה ואילו הכנה כדאי לנו לעשות לפני קריאת התורה בשבת הקרובה.

מדוע 'החודש הזה לכם' הוא תחילת החיים שלנו?

משום שרק כאשר ה' רוצה ממנו משהו אנחנו מתחילים לחיות באמת. עד אז אנו 'מסתובבים בעולם' כבעלי חיים (מפותחים אמנם) ללא משמעות וכאשר ה' פונה אלינו לראשונה ורוצה מאיתנו משהו אנו מרגישים שנולדנו באמת וכעת אפשר להתחיל לחיות.

א' ניסן השני

מהו אם כן החידוש של א' ניסן השני, בו מוקם המשכן?

ב-א' ניסן בשנה השניה הושלם רצונו של ה' מאיתנו. בלעדיו אנו יכולים לחשוב שאמנם ה' רוצה מאיתנו משהו, אולם לאחר הציווי על כך 'הכדור עבר אלינו', עלינו מוטל לעשות בעוד ה' 'נעלם מהתמונה'. אירוע הקמת המשכן בא' ניסן בשנה השניה מלמד

כך מתחילים לחיות...

א' ניסן הראשון, ממנו ה' אומר למשה להתחיל למנות את החדשים, הוא עוד לפני היציאה ממצרים. את כל החדשים הבאים התורה מונה 'לצאת בני ישראל ממצרים', אז מדוע תחילת השנה היא עוד לפני שיצאו ממצרים, ולא י"ד ניסן, למשל?

על שאלה זו ננסה לענות בהשוואה בין א' ניסן בשנה הראשונה ליציאת מצרים לבין א' ניסן בשנה השניה, בו מוקם המשכן ובחידוש שעולה מכל אחד מהם.

כולנו מכירים את הרש"י הראשון על התורה, בו כתוב (בשם ר' יצחק) שהתורה בכלל היתה אמורה להתחיל מ'החודש הזה לכם', משום שזו המצוה הראשונה שלנו. אם כן, א' ניסן הראשון הוא 'תחילת החיים' שלנו כעם.

מתוך תחושה שאנו ישנים, שאנו לבדנו לא מוצאים הרבה משמעות לחיים, אנו שומעים את ציווי הראשון של ה' מאיתנו – 'החודש הזה לכם ראש חדשים' – שגורם לנו להתעורר, להתחדש ולמצוא משמעות לחיינו.

על גבי זה אנו קוראים על כך שה' בא לשכון בתוכנו ושמחים מכך שה' נמצא בתוך כל המצוות שהוא מצווה אותנו, ובכך זוכים לגילוי שכינה בכל מצוה שאנו עושים.

שנזכה להתחדש מרצונו של ה' ול"מורא גדול' זה גילוי שכינה" בתוך החיים הפשוטים שלנו!

אותנו שה' בא לשכון בתוכנו, ובכך בעצם אומר לנו שגם לאחר שציווה אותנו הוא לא נעלם, אלא נמצא לגמרי בתוך המצוה שאנו עושים. אמנם עלינו מוטל לבצע, אך הכח לבצע ניתן מאיתו ובתוך המעשה שלנו הוא לגמרי נמצא.

אם כן, בא' ניסן הראשון ה' רוצה מאיתנו משהו, הדבר הזה כל כך משמעותי לנו ולכן ממנו אנו מתחילים את חיינו כעם, ולאחר שנה, בא' ניסן השני, ה' מרוצה מאיתנו, מתמלא נחת ממה שעשינו ובא לשכון בתוכנו.

כעת מובן מדוע את הספירה ליציאת מצרים אנו מתחילים עוד לפני היציאה עצמה, משום שחשוב לנו לומר שעיקר היציאה ממצרים היא לאו דווקא הרגע בו יצאנו בפועל, אלא העובדה שה' פנה אלינו ורצה ממנו משהו.

כל כך חשוב לנו לומר זאת, שגם לאחר שיש כבר מצוות וציוויים מפורטים אנו עושים אותם מתוך שמחה עצומה על כך שה' רוצה מאיתנו משהו שגורם לנו להתחדש (ובסוגריים נציין שזהו תהליך הפוך מראש השנה, בו אנחנו רוצים מה' שיתגלה ורצוננו זה גורם לחידוש הבריאה על ידו, כאן הוא רוצה מאיתנו ורצוננו זה גורם לנו להתחדש).

אם כן, זו ההכנה שלנו לקריאת פרשתפקודי ו'החודש' בשבת הקרובה:

לתת אמון בקשר

בכל חג ומועד אנו זוכים לחדש את הקשר שלנו עם הקב"ה ולחגוג פן נוסף של החיבור המיוחד בינינו. חג הפסח הוא החג שבו אנו חוגגים את האמון שנוצר בינינו לבין הקב"ה.

מאמר מיוחד לכבוד שבת מברכין ניסן ולקראת חג הפסח

ה' רוצה בקרבתנו

בקיומו של הקב"ה או כופרים בו. אך עיקר האמונה איננה בהכרה במציאות הקב"ה, אלא ביכולת לתת אמון בקשר עמו. לתת אמון בכך שהקב"ה רוצה בנו ומרוכז בקשר עימנו.

אמון – יסוד הקשר

אמון הוא אחד מיסודות הקשר עם הקב"ה. כאשר אין אמון בקשר, האדם מרגיש שהוא עובד בינו לבין עצמו. במידה והוא מצליח – יש קשר, ובמידה והוא לא מצליח – הקשר התנתק. אך כאשר יש אמון בכך שאנו נמצאים בקשר הדדי ותמידי בינינו לקב"ה – אנו יכולים לראות את הכל, את ההצלחות והכישלונות שלנו, כחלק מהקשר.

האמון מאפשר לנו להבין שכל חלק בנפש שלנו – גם החלקים הסגורים והנמוכים שבנו – הם חלק מהקשר העמוק עמו. אפילו כאשר אנו נופלים ומתרחקים, האמון מסייע לנו לראות שזהו חלק מהמסע של הקשר עם ה', ושגם בזמנים כאלו הקשר קיים ופעיל.

כמו שהורים וילדים שרויים בקשר תמידי, וגם כאשר הילדים משתוללים – ההורים רואים את ההשתוללות שלהם כחלק

אמון הוא הביטחון בכך שלא רק אנחנו מבקשים קשר עם הקב"ה, אלא שגם הוא רוצה בקרבתנו ומשתוקק להיות בקשר איתנו. כאשר אנו נותנים אמון כזה, אנו מרגישים חופשיים להתמסר לקשר באופן מלא, ללא פחד או חשש שמא נתבדה. חג הפסח הוא החג שבו אנו מתבוננים בקשר שנוצר, ושמחים בנקודת האמון שהתגלתה בינינו לקב"ה.

ניתן להבין את חג הפסח כחלק משני שלבים בקשר עם הקב"ה, כאשר השלב הראשון הוא חג הפורים. בפורים, אנו מתמודדים עם מצב של הסתר פנים. אסתר המלכה נכנסת אל המלך מבלי שנקראה, ועם ישראל בוחר בקב"ה אף על פי שהוא נסתר. זהו חג שבו אנו נותנים אמון בקב"ה מתוך מקום של אי-ידיעה ברורה. בפסח, לעומת זאת, אנו חוגגים את מה שכבר נבנה – את האמון ההדדי שנוצר, ואת תחושת הוודאות שהקשר הוא תמידי, ויציב בכל מצב.

אמונה ואמון

בדרך כלל, כאשר אנו מדברים על אמונה, אנו מתייחסים לשאלה האם אנו מאמינים

מהמסע של הקשר; כך גם בקשר של היהודי עם הקב"ה, גם את הכישלונות של היהודי ה' רואה כחלק ממסע הקשר איתו.

כאשר האמון מתערער, אנו מרגישים שיש חלקים בתוכנו שלא שייכים לקשר. אמון אמיתי, לעומת זאת, מבוסס על ההבנה שכל רובד בנפש שלנו, כל רגש וכל תחושה, יכולים למצוא את מקומם בתוך הקשר עם הקב"ה ולבטא אותו.

ניקח לדוגמה מצב שבו אדם לא מצליח להתפלל. ללא אמון, ייתכן שהוא יחשוב שהקשר שלו עם הקב"ה נחלש או ניתק. אך כאשר יש לאדם אמון, הוא מבין שאולי זהו רגע שבו הקב"ה מסתיר פניו כדי לעורר בו געגוע, או שזו כבודות נפשית שהוא שרוי בה, שמפריעה לו לפנות אל ה' שמצפה לו.

ובעיקר, האמון נותן לנו את היכולת להסתכל על הקשר מתוך נקודת המבט של ה'. בזכות האמון, בכל סיטואציה ובכל מצב, אנו מסוגלים להתבונן מהי צורת היחס של ה' אלינו, ומה המקום שהוא שם את עצמו בקשר בשלב זה. היכולת להסתכל על הקשר כפי שה' מסתכל עליו – היא המתנה הכי גדולה של האמון.

הציור של אין אמון הוא שאני עובד, והכל ביני לבין עצמי. זה נקרא שאין אמון. והאמון הוא שכל הזמן הוא מגיב. זה לא הדדי, אני צריך לעשות כל מיני דברים וזה לא הדדי. כאשר זה לא הדדי, ממילא אם אני מצליח זה חלק מהקשר ואם אני לא מצליח לא חלק מהקשר. אבל אם יש אמון כלומר כל הזמן קשר.

כוונות האר"י לפסח

בליל הסדר אנו מספרים ביציאת מצרים. כדי שנוכל להכיר במהות הפנימית של יציאת מצרים ושל ליל הסדר, מאיר לנו האר"י הקדוש באור חדש את גן עדן וחטא אדם הראשון שהוביל לגירוש ממנו; את דור המבול ודור הפלגה; עד שמגיעים לגלות מצרים וליציאה ממנה. לאחר מכן אנו ניגשים למצוות ליל הסדר – מצוות מצה וד' כוסות של יין, והאר"י מגלה מה מתרחש בנפשו של היהודי בעודו עוסק במצוות הללו.

בשיעור שלפניכם אנו לומדים כיצד כתבי האר"י משקפים במדויק את מה שקורה בנפש של כל אחד ואחד מאיתנו, כאשר כל מה שנדרש ממנו הוא רק לשים לב

שיעור מרתק ומעמיק, אל 'תחמיצו'...

זכר ליציאת מצרים, ועכשיו... ולא סיים, ורבי נתן הסביר שעכשיו כל ההתחלות מפורים*. וצריך להבין מה הכוונה "ועכשיו" – ממתי? נראה שהסבר הוא שעד שהיה פורים כל ההתחלות היו מפסח, וכעת שיש פורים כל ההתחלות הם מפורים.

הנקודה של פורים היא "ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלשים יום", הקב"ה לא מתייחס אלינו כל כך, ואנו מחליטים לבוא. אני מחליט להיכנס לחצר בית המלך. כעת ישנו מתח, האם "אשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב וחיה", או שהוא יגיד לנו שלא נקראנו לבוא אל המלך ו"כאשר אבדתי אבדתי". זו הנקודה של פורים.

כדי שנצליח להבין את דרוש ו', עלינו ראשית לתת סקירה על הדרושים הקודמים של האר"י לפסח המהווים הקדמה לדרוש זה. במידה מסוימת דרוש ו' הוא סיכום של הדרושים הקודמים, הוא ה'הלכה למעשה' שלהם.

מתקדמים מפורים לפסח

לפני שנתחיל את הסקירה, נקשר את הדברים לימי הפורים מהם אנו מגיעים, עליהם כתוב "וזכרם לא יסוף מזרעם", ולכן עלינו לזכור אותם ו"למסמך גאולה לגאולה", להסמין את עניינם של ימי הפורים עם הרעיון של חג הפסח.

ידוע מה שרבי נחמן אמר (לקוטי מוהר"ן חלק ב סימן עד) "כי בתחילה היו כל ההתחלות בפסח, ועל כן כל המצוות הם

מעשיות הארכנו על ההבדל בין איך שר' נתן הסתכל על ר' נחמן לבין איך שר' נחמן הסתכל על עצמו.

* במקום אחר הסברנו שלדעתנו ר' נחמן התכוון לא' ניסן, שזה יום הולדתו. ובשיעורים בסיפורי

עכשיו נקשר זאת לפסח: בפורים האדם מחליט להחיות את עצמו, אך בפסח הוא מבין שהוא לא יכול להחיות את עצמו מעצמו, והוא צריך את המלך.

הגירוש מגן עדן – האדם מנסה להחיות את עצמו

הנקודה הזו קשורה לדרוש א' של כוונות הפסח. ההרגשה של האדם היא שעליו להחיות את עצמו ואז הוא מגלה שבצמצום אין דבר כזה שיהיה לו חיות מעצמו – זו המשמעות של מה שלימדנו חז"ל שאדם הראשון חטא בפגם הברית במשך 130 שנה.

נסביר את הדברים יותר בהרחבה: הקב"ה אמר לאדם הראשון לא לאכול מעץ הדעת, ואז אדם הראשון אכל מהעץ שהקב"ה אמר לו לא לאכול, והקב"ה שואל אותו – "המן העץ?" – ולבסוף בעל כרחו מודה שאכל. ואז מה הקב"ה עושה? במקום להושיט לו את שרביט הזהב הוא מושיט לו את "חרב המתהפכת". הוא גוזר עליו מיתה.

מהי המשמעות של גזירת המיתה? ה' לא הושיט לו את שרביט הזהב, וממילא הוא לא חי, הגירוש מגן עדן הוא "פְּךְ יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחַי לְ עַלְמָם". בעצם, הגירוש מגן עדן הוא כדי שאדם הראשון לא יטעם מעץ החיים – את הדברי אלקים חיים אותם אנו לומדים עכשיו. הכוונה בנפש היא שהאדם מרגיש

שכמה שהוא ילמד דברי אלקים חיים, בסוף הקב"ה יגיד לו שהוא לא מקבל אותו. זו משמעות הגירוש מגן עדן, שה' אומר לו "אני לא רוצה לראות אותך יותר". ממילא אדם הראשון הולך, אין לו מה לחפש יותר לקבל חיות מהקב"ה.

מה המקום כעת שאדם חי בו? המקום שבו אין לו חיות מה'. ממילא הוא מנסה להחיות את עצמו. הוא מנסה לייצר לעצמו חיות, ורואה שזה כלום.

ככה עוברים על אדם הראשון ק"ל שנים. אלו החיים שלו, שהוא מנסה שתהיה לו חיות, ולא יוצא לו שום דבר. זו המשמעות של פגם הברית שאדם הראשון פגם. כך מתחילים הדרושים של פסח.

היחס לגן עדן הוא כאל המקום בו מגיעים אל המלך והוא מושיט את שרביט הזהב, אך כאשר מגיע המן – "המן העץ", "המן מן התורה מנין" – הקב"ה לא מושיט את שרביט הזהב ומגרש את האדם מגן עדן, וכך אנו מתגלגלים לשאול תחתית. התיאור הראשוני של השאול תחתית הוא שהאדם מנסה להחיות את עצמו, והוא מגלה שהוא לא מצליח.

דור המבול – מיואשים מהחיים

ההידרדרות ממשיכה הלאה, ומגיעה לדור המבול. בשלב זה האדם כל כך מנסה להחיות את עצמו בלי קשר לקב"ה והוא רק

² גם כן קשור לפורים – "המן מן התורה מנין? המן העץ" (חולין קלט:)

דור הפלגה עבדו מאוד קשה, ב"חומר ולבנים". האמירה של דור הפלגה היא בעצם להגיד שאתה עובד מאוד קשה כדי להיות קיים. מה היה הפתרון שלהם? הם אמרו – בואו נעבוד כולנו ביחד מאוד קשה, ועל ידי שנתאחד בעבודה הקשה אולי יישאר מאיתנו משהו. אחרת הכל ילך לאבדון.

יותר מזה, דור הפלגה רוצים לעשות מגדל שראשו בשמים. כלומר, הם שואפים לכך שתהיה להם אחיזה במשהו של מעלה. הם רוצים לגעת באיזו חיות שגדולה מהם. אלא שהם לא חושבים להגיע לכך מתוך קבלת חיות מה' אלא מתוך השותפות של כולם יחד בעבודה קשה. התחושה היא שכולם יעבדו מאוד קשה, וכך בשפיץ של האנושות יהיה אחיזה במשהו עליון, בשמים.

דור הפלגה מנסים בעצם לייצר אלטרנטיבה לגן עדן. אך בפועל מה שהם עושים הוא עבודה קשה, שאמורה להביא בסוף לכך שיש טעם לחיים. המטרה של השותפות של כל האנושות בעבודה קשה היא כדי להרגיש שאנו לא עובדים סתם, אלא יש לכך תכלית טעם ומשמעות.

האנושות כיום

כל הדרושים הללו של האר"י מאוד רלוונטיים להיום. ככל שיש יותר מודעות עצמית כך יש יותר ריקון ויובש, וכך האדם יותר מרגיש שהוא מנסה להחיות את עצמו אך הקב"ה זרק אותו מגן עדן. לכן בסוף אין לאדם מה לעשות, הוא עושה משהו ולא יוצא מזה כלום. עד שלבסוף הוא אומר –

מנסה להחיות את עצמו מתוך עצמו – אך כבר מיואש לגמרי, וכל שנותר לו לעשות הוא רק להוכיח לעצמו שלא משנה מה שהוא יעשה – לא יעזור שום דבר, והוא לא יצליח להחיות את עצמו.

זו המשמעות של הפסוק "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", "ותישחת הארץ". האדם לא רק מרגיש שהוא מנסה להחיות את עצמו, אלא הוא יודע מראש שלא יצא מזה כלום. האדם מרגיש כל כך רע עם המצב שלו, ולכן בעקבות המבול מתקצרים ימי חייו של האדם, "והיו ימיו מאה ועשרים שנה".

המציאות של האנושות ושל בני האדם בדור המבול, היא שהם לא מנסים להחיות את עצמם וכל פעם לתלות תקווה אלא הם מראש יודעים שלא יצא מזה כלום, ולכן הם משחיתים את זרעם על הארץ. בני האדם אומרים – נתאמץ, ואנו יודעים שלא יצא מזה כלום. לכן המציאות היא כבר מאוסה. האנושות כבר מאוסה בעיני עצמה.

דור הפלגה

דור הפלגה זו עוד ירידה. בדור הפלגה האדם מרגיש שהוא עובד מאוד קשה, והוא בעיקר מתעצבן על הקב"ה שבכלל ברא אותו בצורה כזו שהוא כל הזמן מנסה להחיות את עצמו ולא מצליח. דור הפלגה ניסו למרוד בה', ובנפש הכוונה שהאדם כועס על עצם זה שמצופה ממנו לרצות לקבל חיות ממקום אחר – למרות שאותה חיות לא קיימת בכלל.

אני עובד קשה וללא הרף כדי שבסוף אני ימצא איזה תכלית לחיים. בסוף יצא שמה שכל האנושות עושה הוא מגדל וראשו בשמים.

התהליך של נער שמידרדר

משל נאה לכל השלבים הללו (חטא עץ הדעת, גירוש מגן עדן, מבול, פלגה) הוא נער שמידרדר: הוא גדל בגן עדן, נתנו לו חינוך טוב, יראת שמים, קדושה, טהרה הכל נחמד. אבל הוא רצה להטיל ספק, לשאול – "מי אמר"?!, "עץ הדעת", מי אמר שקדושה כזה דבר נחמד ואלקות כזה דבר נחמד ואז הוא אוכל מעץ הדעת ונהיית לו מודעות עצמית ונהיים לו ספקות ו"מי אמר" והוא מתחיל לשאול מיהו בעצם.

בשלב זה הקב"ה אומר – זהו, הוא לא יכול להישאר בפנים. הוא רוצה לקבל את החיות ממני, ואז להסתכל על זה מבחוץ – זה חטא עץ הדעת. הקב"ה אומר לו – אם אתה רוצה להסתכל מבחוץ ולא כמו שאני מחייה אותך אז הוצאת את עצמך החוצה. במקום להיות בתוך העסק, בתוך הקדושה, אתה מסתכל על זה כמו תיאטרון. זו ההתחלה של היציאה מהקדושה.

ניתן דוגמא שיכולה להיות להסתכלות מבחוץ: אותו נער מסתכל על אנשים שמתפללים ואומר – "הם בתוך זה, אבל אם יסתכלו מבחוץ ישימו לב שהם נשאבו לאיזה משהו. למה הם כזה נשאבים? למה הם כזה תמימים? מה שאומרים לך לעשות אתה עושה?" זה חטא עץ הדעת, שה' אומר לו משהו לעשות והוא לא עושה.

בכללות, הכוונה לבן אדם שנכנס לבית המדרש, רואה את כולם מתפללים בהתלהבות, ואומר – "בסדר, הם החליטו להיכנס לזה". עצם זה שהוא מסתכל מבחוץ מראה שהוא קשור לעץ הדעת. ואז אומרים לו, וכן הוא אומר לעצמו (היינו הך בעצם) – 'אתה לא חלק מהעסק'.

לאחר מכן זו היציאה מהקדושה יותר, כאשר אותו נער אומר – אין דבר כזה קדושה. הקדושה לא כזה חזקה, והוא מנסה להחיות את עצמו. וכשהוא מנסה שיהיה לו חיות מעצמו – הוא נופל לפגם הברית, כי הוא מרגיש שאין פה כלום.

יש פה כמה שלבים: א. ראשית הוא לא יכול להתלהב מהקדושה, זה כבר לא מלהיב אותו, ואז הוא מתחיל להתלהב מעצמו. זה פגם הברית, שהוא מנסה שיהיה לו חיות מעצמו. בתחילה זה יכול להיות פגם הברית עדין – שהוא יחיה את עצמו בקדושה, הוא 'ישלוט' על זה. אך מתוך כך הוא נופל לפגם הברית ממש. ב. לאחר מכן המבול הוא שאותו נער יודע שלא יצא מהמאמץ שלך כלום והוא מתאמץ להוכיח שלא יצא מזה כלום. ג. לאחר מכן הוא מידרדר עוד יותר לבחינת דור הפלגה בו האר"י בעיקר מתעסק, כאשר הוא מנסה לבנות לעצמו את המשמעות לחיים מעצמו. במקום שה' וההורים שלו יבנו לו את המשמעות לחיים והם ייתנו לו את המשמעות לחיים – הוא מנסה לבנות בעצמו.

ישנו עניין נוסף בדור הפלגה. מה הם אומרים על הקב"ה בפסוק? "נעשה לנו

רק בתוך הנפילה שלו. בתוך העובדה שהוא מנסה לקבל חיות – ולא יוצא מכך שום דבר.

עד כאן הדרוש הראשון של האר"י לפסח. האר"י מסביר טוב כיצד הנשמות מגיעות לגלות מצרים. גלות מצרים היא בעצם שהאדם נהיה עצמאי, והוא מרגיש שהוא משועבד מכל הכיוונים – זה נקרא שהן מתגלגלות. בסוף הם מתגלגלים למקום שהם מרגישים שהם על הפנים, התגלגלו לתוך הגלות.

להיוולד מחדש

כעת האר"י מתחיל דרוש נוסף, בו הוא מתחיל להסביר מה קורה ביציאת מצרים. זהו דרוש מאוד חשוב. הראשון הוא רקע, ודרוש ב' כבר קשור ישירות לדרוש ו' שאנו רוצים ללמוד בע"ה.

האר"י קורא פה לגלות עיבור, כלומר זהו שלב בו האנושות נהיית כל כך חסרת שכל ויכולת להסתכל על עצמה בצורה נורמלית, היא כל כך קבורה בתוך עצמה בלי שום יכולת לצאת מעצמה. מצב זה נקרא 'עיבור'. המציאות כולה נראית ומצטיירת כמו עובר.

נחזור שוב לדוגמא של הנער שהתדרדר: הורים גידלו ילד ונהיה לו ספקות על הקדושה, הוא נפל בפגם הברית, ובנה לעצמו המון תיאוריות נחמדות על החיים כך שהוא יצליח לעשות חיים שיש להם משמעות. לבסוף הוא נופל מכך, ופתאום

שם", הם מעוניינים להיות תחליף של הקב"ה. אנשי דור הפלגה הם מכריזים: במקום שיהיה משהו למעלה שאנו בלועים בתוכו – אנו נעשה לנו שם, ננסה לעבוד קשה כדי שנצליח.

שוב אנו חוזרים לדוגמא של נער שמחליט להידרדר ועוזב את דרך התורה והמצוות, וכעת הוא מנסה לבנות לעצמו תיאוריה לחיים – "נעשה לנו שם".

אותו נער מחליט לעבוד קשה ולפרנס את עצמו. אמנם, אם הוא היה ממשיך להיות ילד טוב ירושלים הוא היה מקבל דירה – אבל הוא לא רוצה. הוא מעדיף לעבוד קשה ולבנות לעצמו מגדל וראשו בשמים, מאשר לקבל דירה אך להיבלע בתוך הקדושה.

עיקר הנקודה שחידדנו פה היא שאותו נער עובד קשה גם כדי שהוא יצליח לתת משמעות לכל מה שהוא עושה. שהוא ייצר לעצמו משמעות.

יורדים לגלות מצרים

ואז זה לא עובד, זה מתפרק. וכל הנשמות הללו שנמצאות שם מתגלגלות ומצטרפות בגלות מצרים. בנפש, הכוונה שכעת האדם מרגיש שהוא בגלות.

הרגשה של גלות היא כבר חצי פתרון, כלומר – האדם מבין שבמקום להיות בלוע בתוך הקדושה, הוא בלוע בתוך הקליפה. ומהי הקליפה? במקום להרגיש שהוא הגיע לשמים הוא מרגיש שהוא הגיע למצרים הוא חי בתוך המיצרים של עצמו. כאשר המיצרים שלו הם "ערות הארץ" – הוא חי

הוא מרגיש את מצוקת הגלות חזק, ואת מצוקת המיצרים שהוא נפל אליהם.

כעת איך ההורים שלו מסתכלים עליו? כמו אל ילד קטן שצריך להתחיל ללמוד לחיות. מה שקורה בעצם זה שהוא חזר להיות במקום מאוד קטן. מנער כביכול מאוד גדול התברר שאין שם כלום ובעצם הוא חי בתוך עצמו והוא ממש קטן, ועכשיו הוא צריך להתחיל לחיות. הוא צריך להיוולד מחדש. ולהיוולד מחדש זה יציאת מצרים.

אך כאן יש לשים לב: הלידה מחדש היא לא שהוא נולד להיות תינוק, כי אז הוא יחזור שוב על כל התהליך, אלא הוא נולד מחדש גדול. מכלום הוא נולד להיות גדול בבת אחת.

מצד אחד הוא נולד לגמרי מחדש כמו תינוק. כי כעת הוא כמו כלום, חשב שהוא חכם גדול, נפל בכל השטויות של העולם, ניסה להחיות את עצמו, בנה תיאוריות גדולות, ראה שלא הולך – וסוף סוף הוא מבין שהוא לא יודע מה הוא רוצה מעצמו והוא צריך עזרה מבחוץ. הוא כמו תינוק שנולד שצריך שיאכילו אותו, כך הוא צריך מישהו שיגדל אותו. זה צד אחד. מצד שני הוא אדם מבוגר עם הרבה ניסיון בחיים, הוא עבר דברים רציניים מאוד, ולכן עכשיו הוא נולד לא בפעם הראשונה אלא בפעם השנייה.

בדרוש ב' האר"י מסביר את כל תהליך הגדילה שקורה לנער בבת אחת, ולאחר מכן הוא מסביר כיצד כל זה קורה בליל הסדר.

נסביר את הרעיון: היה לנו את פורים, באנו אל המלך והוא מצידו הושיט לנו את שרביט הזהב – "וחיה". והנה, "וזכרם לא יסוף מזרעם" – האור של פורים ממשיך להחיות אותנו. ובכל זאת, אנו מרגישים שאנו צריכים משהו חדש כדי שנוכל לצאת מהמיצרים. אנו מרגישים שאם מה שעבר עלינו בפורים הוא מה שצריך להחיות אותנו עכשיו כל החיים – זה לא ילך. נכון, בפורים היה לנו אור גדול, אבל אנו לא מרגישים שהאור הגדול הזה יכול להיות החיות של כל החיים. וההרגשה הזו, שאני בתוך המיצרים – היא ההרגשה של הגלות, ואני מחפש איך להיוולד מחדש.

עד כאן התיאור של דרוש ב', שחשוב מאוד ביחס לדרוש ו' בו אנו מתכוונים להעמיק וללמוד מבפנים.

המשך הדרושים

לאחר מכן האר"י מסביר הרבה את ענייני הגדלות. לאחר מכן באים דרושים שקצת פחות קשורים לענייננו. הוא מסביר קצת איך כל מה שהוא מסביר על הגדלות מתבטא בתוך הפסח, על פסח לעומת חגים אחרים, וקצת איך זה קשור להגדה. סוף דרוש ג' קשור לספירת העומר, על כך נדלג.

חמץ ומצה

בדרוש ד' האר"י מסביר מהו החמץ והשאור. הווארט של הדרוש הוא להסביר מהם המוחין הלא מתוקנים שנקראים חמץ, ומהם המוחין המתוקנים שקרויים מצה.

מהם מוחין ומהו שכל

קודם כל עלינו להבין מה המוחין שצריכים להיכנס. ובעצם עלינו להבין מהם מוחין בכלל, ומהו שכל. בדרך כלל חושבים ששכל הוא כלי לשפוט דברים במציאות, אך על פי הקבלה והחסידות שכל הוא כלי לקלוט את הנשמה שמעליו, את החיות שלמעלה ממנו.¹ זה בדיוק התהליך שאנו רוצים לעבור בליל הסדר – משכל חיצוני בו אני חושב שאני מחייה את עצמי אני מקבל מוחין ושכל פנימי שהוא כלי לחיות שהוא מקבל מה'.

שוב דומה למשל שאמרנו על הנער שמיתדרדר – שעד עכשיו היה לו שכל שהוא חושב שהוא מחייה את עצמו עד שהוא מקבל שכל שהוא זקוק לקבל חיות ממה שלמעלה ממנו.

קטנות א, גדלות א, קטנות ב, גדלות ב

כעת עלינו לבאר את רביעיית המושגים שמביא פה האר"י: קטנות א' וגדלות א' קטנות ב' וגדלות ב'. הרב יצחק מתרגם אותם כך:² קטנות א' – אמונה; גדלות א' – ידיעת המציאות; קטנות ב' – ביטחון; גדלות ב' – ראית המהות.

אך עדיין, גם לאחר שרואים את דברי האר"י ושומעים את התרגום של הרב יצחק – עדיין אלו נראות מילים לא מחוברות אחת

וכדי שיהיה לאדם מוחין מתוקנים – הוא צריך שתהיה לו מצה.

מה הרעיון בגדול? חמץ משמעותו להגיד שיש לי חיות בתוך עצמי, חמץ הוא בצק שמתנפח – אני מתנפח עם עצמי. ומצה משמעותה להגיד שאני מקבל את המזון והחיות שלי מלמעלה. זה ההבדל ביניהם בגדול. כאשר כמה שיותר ברור שאני מקבל את החיות מלמעלה – המצה יותר משובחת, וזו משמעותה של מצה שמורה. עד כאן דרוש ד'.

בדרוש ה' מסביר האר"י מהם המצה והכוסות. לאחר שהוא מסביר כל דבר מה עניינו, הוא מסביר בדרוש ו' מה קורה בליל הסדר עצמו.

דרוש ו'. דברי האר"י

אם כן, נוכחנו לראות שבדרוש ו' האר"י מסתמך על מה שכתב בדרושים לפני כן. ננסה לאחר ההקדמות הללו להבין את דבריו. נתחיל כעת ללמוד את דברי האר"י:

נבאר בו באורך סדר ליל פסח והמצות וארבע כוסות והכרפס וגם החרוסת וכל עניני ליל פסח. הנה נת"ל כי בליל פסח נכנסין בז"א מוחין דקטנות א' וגדלות א' וקטנות ב' וגדלות ב'.

¹ ראה בחסדי דוד הנאמנים אחרי סימן קא בהשלמות וביאורים.

² ראה על כך באריכות במאמר על מהות ספירת החכמה בגליון הקודם (מס' 40).

לשנייה כל כך, ולכן עלינו לתאר זאת בתוך סדר הגדילה של האדם וכך נבין את הביטוי של האר"י ואת התרגום של הרב יצחק.

קטנות א', אמונה – כאשר ילד גדל, בשלב מסוים הוא מאמין שהוא יהיה אבא. הוא אומר לעצמו – אני אגדל ואהיה אבא. אפשר להגיד זאת על ילד קטן ממש, וכן על נער שיש לו אמונה כזו. יש לו ציור מאוד גולמי – שיש דבר כזה אבא, והוא רוצה להיות אבא, הוא מאמין שגם הוא יכול להיות אבא.

גדלות א', ידיעת המציאות – לאחר מכן הוא מסתכל מהו אבא, הוא מתבונן בדמות שלו ואומר – גם אני יהיה גדול, גם אני יכול. זו ידיעת המציאות. מה המשמעות של ידיעת המציאות? הוא מתחיל להבין מה זה אבא, והוא אומר לעצמו "גם אני אהיה כזה". נצייר זאת יותר – מה הכוונה "אני אהיה כזה"? – אני אשב בראש השולחן, ותהיה לי אישה שבונה איתי את המשפחה, ויהיו לי ילדים, ואני ילך לעבוד. מה בעצם הוא מצייר? הוא מצייר משהו שהוא משתוקק אליו ורוצה אותו. יש לו כבר נגיעה אליו, זיקה אליו, אלא שכאשר הוא מצייר אותו – מצייר לו משהו חיצוני. השלב הקודם, של האמונה, היה שהוא לא מפרט ומצייר לעצמו מה זה אומר.

מה קורה בדרך כלל לילד שיש לו ידיעת המציאות ולא ראית המהות? ביקורת על ההורים רח"ל. הוא מסתכל על ההתנהגות וההתנהלות של הוריו, ואומר – "הם עשו כך וכך וזה לא כזה מוצלח, אצלי יהיה יותר מוצלח". זו כבר נפילה¹. אבל עדיין, בשלב זה הוא מתחיל לצייר מה זה אומר להיות אבא.

קטנות ב', בטחון. השלב הבא הוא כאשר הנער מקבל בטחון 'ללכת על זה'. לך קורא האר"י קטנות ב'. כעת הנער מחליט – "אז נלך על זה". ואז כשהוא מנסה ללכת על זה פתאום הוא מבין שהוא היה בקטנות כאשר הוא הוא רק החליט.

גדלות ב', ראית המהות. עצם ההחלטה ללכת על כך היא כבר מראה שהוא במקום גבוה יותר, אך לאחר שהוא ילך על זה בפועל הוא כבר יהיה בשלב הבא של ראית המהות, בו הוא כבר יודע באמת מה זה. הוא מבין שללכת על זה – זה יותר מורכב, וכשהוא מנסה טוב כמה שזה מורכב וכמה שזה רציני ללכת על זה – זה כבר יהיה השלב הבא שנקרא ראית המהות, שהוא יודע מה זה. השלב הזה קורה באופן פשוט כאשר הוא נהיה אבא עם ילדים, ואז הוא אומר – "אה, הבנתי", עד עכשיו הכל היה דמיונות¹.

רוצים שיהיה טוב, והוא חושב שהם 'על הפנים'. העין הביקורתית הזו מתגלגלת מכך שיש לו בשלב זה רק ידיעת המציאות.

¹ הסידור של המושגים כשבלים בסדר הגדילה של האדם חשוב מאוד, כי כששומעים את הרב יצחק

¹ **שאלה**: יכול להיות שבאמת לא היה משהו מוצלח בהתנהגות של ההורים? **תשובה**: יכול להיות, אבל הבעיה פה היא שהוא חושב שהמחשבה על הכישלונות של ההורים שלו תקדם אותו. אותו נער חושב שהכל פשוט בחיים, והוא לא מבין שגם ההורים שלו

מוחין דאבא ומוחין דאמא

כדי שהמבנה יהיה מפורט יותר, האר"י כעת מוסיף משהו: **וצריך שתדע כי יש מוחין מצד אבא ומוחין מצד אי' ובכל בחי' מהם יש כל המדריוגות של קטנות וגדלות הנז'.** יוצא שיש שמונה מדרגות כי בכל מדרגה יש אבא ואמא בתוך המדרגה.

כאן אנו לומדים שז"א מסתכל על ההורים שלו. אמנם הוא רוצה להיות אבא שיהיה גדול, אבל להיות אבא הוא אחד שמחזיק משפחה, והתפקיד שלו הוא להיות חלק ממשפחה שיש בה אבא ואמא. לכן הוא מצייר לעצמו גם אבא וגם אמא בכל אחד מהשלבים. בתחילה הוא מרגיש שהוא יצליח להקים משפחה ויהיה בה אבא ואמא, וגם האבא וגם האמא זה הוא בעצמו. האמא היא הוא בעצמו כי היא מה שהוא מצייר שהיא תהיה. רק לאחר מכן, כאשר הוא ייכנס בביטחון ויקבל ראיית המהות הוא יגלה שאמא היא שיש עוד מישהו חיצוני לו.

מצה וד' כוסות

כעת ממשיך האר"י ואומר: **ונודע כי המוחין דאבא מתלבשין תוך**

מתרגם את מושגי האר"י אפשר להתבלבל. כאשר לא מקבילים את המושגים לסדר הגדילה של האדם, התרגום של הרב יצחק יכול רק יותר לסבך, כי הוא מוסיפים לך עוד מושגים שאתה לא מבין על מושגים שכבר קודם לא הבנת. אבל כאשר אתה מסדר את המושגים לפי סדר הגדילה של האדם – אתה שם לב איך זה אצלך, ואתה יכול להבין מה האר"י התכוון וכיצד הרב יצחק הסביר אותו.

המוחין דאימא, והנה בחי' המוחין דאבא נרמזים בסוד המצה בסוד הלחם שהוא בחכמה, ובחי' מוחין דאימא נרמזים בסוד הד' כוסות של יין כי כל יין המשמח הוא באי' עילאה.

מצה – מוחין דאבא

אנחנו רוצים לרמוז בכל המעשים שלנו על מה שקורה למעלה. והאר"י מסביר שהמצה רומזת למוחין דאבא והיין רומז למוחין דאמא. הוא נותן טעם לכך ואומר שלחם קשור לאבא, שהוא בחכמה. שכן כתוב שתינוק קורא 'אבא' לאחר שהוא אוכל דגן. רואים מכך שני דברים שקורים על ידי הדגן: א. שיש לו שכל. ב. לא סתם שכל, אלא שכל שגורם לו שיודע לקרוא אבא. כאשר הוא יודע להגיד שיש אבא, זה נקרא במובן מסוים שמתחיל לבוא לידי ביטוי רוח החכמה שבו, שהוא מבין שיש אבא.

מה הכוונה שהילד מבין שיש אבא? א. קודם כל הוא מבחין בינו לדמויות אחרות. ב. והוא גם מבטא שיש לו אליו שייכות מיוחדת.

לפעמים, כדי להבין את הרב יצחק טוב – כדאי לי להסתכל בכתבי האר"י, כי הרב יצחק בא להסביר אותו. כאשר אני מתבונן בכתבי האר"י, אני מבין שהרב יצחק בוחר להגיד את המילים האלה כדי להסביר את סדר הגדילה של האדם. כך לפחות את המשל אני מבין טוב.

אותי, כך יש מי שמגדל אותי. מאז שנהייתי – יש מי שגרם לקיומי.

כאשר אנו אוכלים את המצה, אנו רומזים לכך שיש דבר כזה אבא.

ז"א מתגדל

כעת עלינו להבין מה הכוונה שנכנסים מוחין לז"א, וז"א גדל. הקב"ה יכול להתייחס בשתי צורות: ז"א הוא התייחסות של ה' לעולם, שהיא גורמת לכך שהעולם ייברא. הקב"ה מתייחס לעולם, וכתוצאה מכך העולם קיים. כמו שכתוב "ששת ימים עשה את ה' את השמים ואת הארץ" – ההתייחסות שלו גורמת שיהיה את השמים ואת הארץ. כאשר הקב"ה מתייחס לעולם הוא עוד לא קיים, אך הוא יהיה קיים כתוצאה מהיחס שלו.

כאשר הקב"ה לא מתייחס לעולם כמודע למקורו אלא הוא מתייחס למציאות שקיימת מעצמה – ז"א בקטנות, וכמובן אנחנו ישראל למטה בעיבור וקטנות. זהו מצב בו העולם חשוף, בלי הכרה שיש ה', כמו שאמר פרעה "לי יאורי ואני עשיתיני". כאשר זו המציאות של העולם, ה' (ז"א) מסתכל על העולם כעולם טיפש – בלי מוחין, בלי שכל, בלי הבנה שיש מקור.

כאשר פתאום העולם נהיה עולם שיש לו שכל – זה כבר עולם אחר לגמרי. אנחנו לא

אך המצה היא לא לחם ממש (חמץ), אלא היא בחינת קטנות. כעת נוכל להבין למה אנו רומזים כאשר אנו אוכלים את המצה – מה שקורה למעלה הוא שעכשיו יש מוחין דאבא שמתפתחים ומתווספים לז"א.

מה הכוונה בנפש? 'מוחין דאבא' פירושו של דבר שהמצה מפתחת בתוכנו את היכולת להבין שיש מישהו שהוא הזן והמפרנס אותנו, הוא המגדל אתנו והוא מקור החיות שלנו.

במילים של שכל: מח החכמה הוא שכן אדם מבין שלו עצמו יש סיבה שקדמה לו, ובסוף כדי שיהיה קיום צריך שיהיה משהו שאין סיבה שקודמת לו.

בעצם, כך הילד מסתכל על אבא שלו כשהוא קטן. לאחר מכן, כשהוא גדל הוא מבין שלאבא יש אבא וכו' עד אבא שבשמים. בכל אופן, בסוף יש איזה אבא מופשט שאין סיבה קודמת אליו. זו המשמעות שיש לי אבא בראש. 'אבא בראש' הכוונה שאני מכיר בכך שאני צריך סיבה כדי להיות קיים, ושהסיבה בסופו של דבר לקיומי הוא מישהו שאין סיבה לקיומו.¹

כל ההבנה הזו שייכת ללחם, כי עניינה ההכרה שהקיום הבסיסי ביותר שלי הוא לא ממני אלא בא מעלי. כמו שהלחם מגדל

¹ 'אבא' ולא 'ענקל' היא משום שאני מתייחס למושג אבא כפי שהאר"י מסביר – שיש סיבה שקדמה לי, שאין לה סיבה שקדמה לה.

¹ לא תמיד נראה אצלנו שכאשר אומרים אבא זו הכוונה, אבל זה רק משום שכאשר אני קורא אבא אני מתכוון לאבא הספציפי. ובכל זאת, הסיבה שאני קורא לו

חשוב. ממילא הוא לא סיבה שהקב"ה ירצה אותו.

ממילא כאשר פתאום מגיע עם ישראל שמכיר שיש את ה', ונהיה לו מוחין דאבא, בעצם אלו מוחין דאבא אצל ז"א. כי עכשיו ז"א מתייחס לעולם שיש לו הכרה בכך שיש את ה', בכך שיש סיבה שקדמה לו. כעת ז"א לא רק אומר – 'אני רוצה עולם', אלא גם אומר – 'אני רוצה שיהיה עולם כזה שמכיר שיש מי שאמר והיה העולם'. כעת הקב"ה לא רק נתון בכך שיהיה עולם, אלא בכך שיהיה עולם שמודע לכך שיש סיבה לו. וכאשר ז"א מתייחס עכשיו לעולם, הוא לא מתייחס רק למציאות של העולם – אלא גם לכך שיש לעולם סיבה.

מה שאנו עושים ברמז, מקביל למה שקורה למעלה. כאשר ה' מתייחס לעולם שמכיר במי שאמר והיה העולם – אז כמו שהעולם גדל ומכיר בה', כך גם ז"א מתייחס לעולם כזה, ובעצם גם הוא עולה לכך שיש לו מוחין. כי הוא אומר אני לא רק מתייחס לעולם, אלא אני מתייחס לעולם עם סיבה. זו הכוונה מוחין דאבא – שיש לכך סיבה.

הסיבה והתוצאה

שאלה: מה הסיבה ומה התוצאה? בגלל שה' מתעלה גם אנחנו יוצאים מהקטנות, או שבגלל שאנחנו אוכלים מזה ומתגדלים גם ז"א יוצא מהקטנות? **תשובה:** שניהם במקביל. אתה יכול להגיד שזו תוצאה, ואתה יכול להגיד שזו סיבה – שניהם נכונים. האם המוחין של ז"א גדלים בגלל

תמיד חושבים שזה עולם אחר. כי בעיניים שלנו יש עולם, ויש אנשים שחושבים שיש הקב"ה. יש את המציאות הממשית, ויש כמה אנשים בתוך העולם שיש להם הלך מחשבה, השקפת עולם, הם עיצבו לעצמם איזה משהו. אם אני מצייר ככה, כל השינויים קורים פה בתוך המציאות, והשינוי הוא מאוד קטן. יש כל כך הרבה כוכבים, מערכת שמש כזו גדולה, יש כדור הארץ גדול, ובתוך כדור הארץ יש אנשים, בתוך האנשים יש כמה אנשים שיש להם איזה השקפת עולם, אז זו להם משהו בראש – בסדר. ואם אני מצייר ככה, אי אפשר לקרוא את האר"י.

כיצד האר"י מצייר? הפוך. העובדה שיש עולם גדול, שה' זרק שיהיה מציאות – זה כלום, לא תופס הרבה מקום, לא חשוב ומשמעותי. אחרי זה, ה' ברא אנשים – זה כבר יותר מעניין. אם אלו אנשים ששקועים בתוך העובדה שיש עולם – בסדר, שיהיה עולם כזה. אבל כאשר ה' רוצה לברוא עולם שיש בו הכרה שיש ה' – הוא עולם מאוד שונה מהעולם הקודם. העולם הקודם הוא עולם שאם יש אותו או אין אותו – זה חסר משמעות. אבל אם פתאום יש בעולם הכרה שיש ה', יש אמונה, הכרה שהמציאות מצד עצמה היא מציקה מאוד, "ויזעקו", בני ישראל צועקים – משהו לא מסתדר לנו, ובסוף לצעקה הזו יש פרי, שקולטים שיש ה', אז סוף סוף העולם נהיה משהו. עד עכשיו היה העולם חסר משמעות. אפשר לעשות אותו – אבל הוא לא מעניין ולא

שאני אוכל מצה או שאני אוכל מצה בגלל שהמוחין של ז"א גדלים? שניהם ביחד.

רעיון דומה לכך ששניהם קורים ביחד, מופיע המון באדמו"ר הזקן בהקשר לקיום המצוות. למה? כי כאשר אדם לא רוצה לקיים את המצווה, הקב"ה אומר לו – אתה חושב שאני צריך אותך? כתוב "אם צדקת מה תיתן לו", כלומר שכאשר עשיתי מצווה כאילו לא עשיתי כלום. מתי הקב"ה אומר ש"אם צדקת מה תיתן לו"? כאשר קיימת מצוות כאילו אתה עושה לה' טובות. בכך הפכת את המצוות לעבירות, או שבעצם לא קיימת באמת מצווה. הקב"ה אומר – אתה לא רוצה? אז כאילו לא ציוויתי. כתוב על הקרבנות, "אשר לא ציויתי את אבותיכם על דבר עולה וזבח".

כך מסביר אדמו"ר הזקן^ח – "ועשיתם אתם", אתם עושים את המצוות. כי ה' לא צריך את זה, מבחינתו – אם אתם לא רוצים אני לא מצווה. אך אם אתם רוצים שאני יצטרך את זה ותעשו את מה שאני צריך – אז כן, אני צריך. לכן אנו עושים שהוא יצווה. אנחנו עושים שהוא יגיד לנו שהוא צריך שנעשה את זה.

כל זה היה להמחיש שאני יכול להסתכל משני הכיוונים יחד. אותו דבר פה לענייננו: במובן מסוים, כאשר אני אוכל מצה – זה גורם למוחין דאבא. להגיד שזה גורם למוחין דאבא זה כמו לקרוא למצוות

'אברים דמלכא', להגיד את מה שקורה איך הוא מצד ה', ולהגיד שזה מה שאנחנו עושים. איך זה נעשה? על ידי שהיה מוחין דאבא.

מה שבעיקר רציתי להראות הוא שבדרושים של אדמו"ר הזקן רואים מאוד יפה משהו שגם רואים פה. שהדברים באים ביחד, יש אותנו שמקיימים את המצוות לא רק במובן שהוא ציווה ואנו עושים אלא גם שאנו עושים ולכן הוא ציווה.

כשאני מסתכל ככה על המצוות שאני עושה אני יכול להגיד גם את מה שמופיע פה, שיש מוחין דאבא ולכן אנו אוכלים מצות; ואני יכול להגיד שאני אוכל מצה ולכן יש מוחין דאבא.

במילים אחרות: הקב"ה רוצה לברוא עולם שמתייחס לסיבה שלו, וכאשר הוא מתייחס ככה העולם באמת נענה לזה, וכשהעולם נענה לזה הוא באמת מתייחס ככה.

יין – מוחין דאימא

עכשיו יש יין, "יין המשמח" – שהוא מוחין דאמא. דיברנו כמה פעמים על ההבדל בין אבא לאמא, שאצל האבא העיקר הוא עצם החיות, ואצל האמא עיקרי שיהיה גם טוב^ט. מאוד חשוב לה שיתקבל טוב אצל הבן. זה קשור גם לכך שאימא היא בינה, היא צריכה שיתיישב אצלו.

^ח ראה גם בגליון זה במאמר על כיבוד הורים.

^ט במאמר הראשון בתורה אור, ד"ה השמים

כסא.

כתוב "שמע בני מוסר אביך", אני אומר לך מה לעשות – ליישר אותך. "אמרתי ונעשה רצוני". אבא בא הבייתה, אומר מה שהוא רוצה – וצריך לעשות את זה בגלל שהוא רוצה. זה נקרא אבא. זה גם קשור ללשון "אב", מלשון רצון ("ולא אבה ה' אלקיך"). מה הוא רוצה? שנעשה לו נחת, "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

לאמא אין תאוה כזו. היא לא תאבה כמו אבא. מה היא רוצה? "ואל תיטוש תורת אמך". מה היא תורה? הוראה מוסברת. אני מורה לך את הדרך, כלומר אני מסבירה לך מה צריך לעשות. האמא רוצה שיתקבל אצל הילד. לא שיבוא אליו מלמעלה – מהשמים. ולכן גם עצם הרצון שלה לילד שונה מהרצון שיש לאבא. היא רוצה שיהיה לה מישהו שהיא מיטיבה איתו. האבא רוצה שיהיה אותו והאמא רוצה לתקשר איתו, היא מעניקה לו שיהיה לו טוב. זה הבדל בין אבא לאמא.

כעת צריך לשים לב שיוצא פה משהו קצת הפוך ממה שאמרנו קודם. קודם הסברנו שיש את ההתייחסות של ה' לעולם כפי שהוא גולמי, ויש את ההתייחסות של ה' לעולם כפי שמכיר בכך שיש מי שמקיים אותו. בפשטות אם אני מקביל את שניהם לאבא ואמא, לפי איך שהסברנו ההתייחסות לעולם גולמי יותר שייכת לאבא וההתייחסות לעולם עם תקשורת יותר שייך לאמא. אך פה האר"י אומר הפוך, וצריך להבין למה זה מתהפך. הנקודה הזו תעזור לנו להבין לעומק יותר את הכוונות.

אמרנו קודם שהעולם לפני שיש מוחין דאבא הוא עולם גולמי, וכשיש מוחין דאבא העולם מבין שיש לו מקור. עכשיו אנו אומרים שאבא רוצה את עצם הקיום, ואמא רוצה את התקשורת ואת ההענקה, שיתקבל גם אצל הילד, שגם אצלו יהיה מוכן. אם כן לכאורה האבא רוצה את הגולמי, והאמא את המפותח יותר. קודם הסברנו זאת על המצה, שהיא גורמת לכך שאני יודע את מי שאמר והיה העולם. אך הוא מסביר שהיין הוא מוחין דאמא.

את הנקודה הזו אני רוצה להסביר: כשאני אומר שאני רוצה להכיר במי שאמר והיה העולם הכוונה שזה לא הבנה שמתקבלת אצלי בראש, אלא זה עצם ההכרה שלי שלקב"ה אין סיבה קודמת. זה לא משהו שאפשר להבין אותו ולהסביר אותו. כי ה' הוא לא משהו שיש סיבה למה הוא קיים שאפשר להבין ושיתקבל, אלא יש לזה תוקף עצמי.

זה נקרא אבא, בלשון הזהר "קדש מלה בגרמיה", כלומר שיש לו תוקף עצמי. אין מה שמקיים אותו, אין לו סיבה קודמת. דומה ל"אמרתי ונעשה רצוני". מוחין דאבא הוא שאני הילד מבין שיש לי אבא. יש מישהו שיש לו תוקף עצמי ואני נולדתי ממנו.

להבין שלו יש תוקף עצמי נקרא מוחין דאבא. להבין שמי שהוליד אותי גם רוצה לתקשר איתי ושאני יבין, ושזה חשוב לו שיתקבל אצלי – זה כבר מוחין דאמא.

להופיע פה, ומלמעלה יש פה חיות עצומה
שה' רוצה שאני יקלוט אותה.

לכן חוץ מהמצה שמבטאת שכל החיות שלי
היא מה', ה' גם רוצה שאני יקלוט את זה.
לא רק שתיקלט בתוכי המצה, אלא גם ה'
רוצה שאני ידע שהוא רוצה שזה ייקלט
בתוכי. לשנות יין היינו שה' רוצה שאני
ישמח שזה ייקלט בתוכי. זו המשמעות לכך
שיש גם מוחין דאבא וגם מוחין דאמא. את
שניהם צריך¹.

השכל גדל בבת אחת

בהמשך אומר האר"י: **והנה אם אלו
המוחין היו נכנסין בסדר המדריגו'
כשאר הזמנים ודאי שחיו נכנסין
לסדר הנז', והיינו מכוונים בהם כל
מדריג' ומדריג' בפ"ע. אמנם עתה
אינם נכנסים אלא ביחד, פי' הענין
כי קו הימין שהוא מוח החכמ'
דאי' נכנס יחד בכל בחי' קטנות
וגדלו' א' וקטנות וגדלו' ב'. וקו
השמאל נכנס יחד אח"כ בכל בחי'.
וקו האמצעי נכנס אח"כ ביחד
בכל בחי'.**

האר"י כותב פה שבליל הסדר השכל גדל
בבת אחת. כדי להבין טוב למה השכל גדל

בעצם כאשר יש רק אבא – אין לי כל כך
מציאות. קודם חשבתי שיש רק אותי,
ועכשיו שיש לי מוחין דאבא אני חושב שיש
רק אותה. אבל אני לא רוצה להגיד שיש רק
אותי או רק אותו, אלא אני גם מבין שזה או
רק אני או רק הוא ואני גם מבין שיכול
להיות שהוא רוצה שיהיה אותי שאני
יקלוט. זאת אנו עושים על ידי היין.

כעת נבין זאת טוב על ידי החילוק בין
דאורייתא לדרבנן. בתורה שבכתב ה' אומר
– יש אותי, נקודה. כאשר אנו אומרים שזה
מה שהוא אמר וזה מה שהוא רצה, אנו
שואלים – האם הוא רצה שאנו נבין את זה?
אז באה התורה שבעל פה ואומרת – הוא
רצה שנבין את זה. לכן אל תאכל מצה יבש
אלא תיקח יין, תשתה ארבע כוסות. כלומר,
כשאומרים לך חזק עם תוקף, אומרים לך
בצורה כזו שבאמת רוצים שתשמח בזה
ויתקבל אצלך טוב. ושמים על זה דגש,
רוצים שאתה תשמח בזה.

הנקודה היא שרוצים שהתוקף של ההכרה
בה' הוא לא יהיה ככה בום עומד לי מול
הפרצוף, אלא התוקף של החיות הזו יהיה
עם שמחה. המטרה היא שאני ירצה את
התוקף הזה. אני שמח בחיות שהולכת

¹ יגיד שאי אפשר גם את הקיום שלי וגם את הקיום שלו
ואני יעלים את הקיום שלו ממני. לכן אני מכין כלי שגורם
לכך שאני מאוד ישמח שיהיה את התוקף הזה. ה' עושה
שיהיה לי כלי לקלוט את האור הזה, וזה על ידי הכוסות,
הדרבנן, שה' אומר – תשמחו לקלוט אותי.
שאלה: תמיד המוחין דאבא מתלבשין במוחין
דאמא? תשובה: כאשר הם נכנסים בז"א.

¹ שאלה: לפי איך שאתה מצייר מוחין דאבא
מתלבשים במוחין דאמא? תשובה: הם נמצאים
במקביל, וזו ההתלבשות. היכולת שלי לקלוט את החיות
בצורה שהיא תתישב בתוכי ולא תברח ממני. היא
עלולה לברוח ממני משתי סיבות: או בגלל שאני ייעלם
– "מורא גדול זה גילוי שכינה", או בגלל שפתאום אני

לא מתפתח. לכן הרבה פעמים הוא לא היה יכול להרשות לעצמו לחזור בו מהדרך. אבל אם הוא באמת פתאום תופס את נקודת האור, את הקטנות שלו, אז הוא מסתכל על כל הקטנות כמו שההורים שלו מסתכלים על הקטנות שלו, וכך המוחין גדלים בבת אחת. פתאום הוא מסתכל על הכל כמו שההורים שלו רוצים שהוא יסתכל. כך הכל מתהפך לו.

כעת נסביר איך זה נראה בפשטות: אותו ילד מחליט עכשיו להיות כמו תינוק אצל אבא ואמא, לקבל עזרה מאבא ואמא. להבין שהחיות שלו, העצמאות שלו והקיום שלו הכל מאבא ואמא שלו – ומאבינו שבשמים.

כעת האר"י כותב כך: **"וזה ביאור של דברים, כי קו הימין שהוא מוח החכמה דאי נכנס יחד בכל בחי קטנות וגדלו א' וקטנות וגדלו ב'".** הכוונה היא, שכדי שההכרה הזו של הנער שכל החיות שלו היא מההורים שלו (ומאביו שבשמים) תיתפס אצלו, הדבר הראשון שהוא צריך הוא לתפוס שההורים שלו מחבקים אותו. כלומר, שהוא תופס כמה ההורים מאוד רוצים להחיות אותו. וההבנה הזו נתפסת בכל הרמות, בקטנות א בגדלות א בקטנות ב ובגדלות ב. כיצד הוא מסתכל על היחס של ההורים שלו כלפיו במשך כל הגדילה שלו? הם רצו בטובתי.

לאחר מכן נכנס קו שמאל – **"וקו השמאל נכנס יחד אח"כ בכל בחי"**. הם רצו בטובתי, אבל גם עמדו על שלהם. הם לא נפלו יחד איתי למקומות

בבת אחת, נחזור למשל של הנער שהידרדר: נער היתדרדר, וניסה להיות 'חוכם' ולנהל את החיים לבד בלי ההורים, בלי אלקים, והגיע לעברי פי פחת. אותו נער חשב שהוא יהיה עצמאי, הוא חשב שכל הילדים הטובים לא גדלים כי הם כל הזמן עושים מה שאומרים להם, אז אני אהיה גדול כי אני עושה מה שאני רוצה.

לבסוף הוא מגלה שהוא כלל לא עצמאי, כי כולו קבור בתוך השעבוד לדמיונות שלו, לתאוות שלו, והוא לא מצליח לצאת מזה בכלל. כשהוא נשבר לגמרי, הוא מרגיש את המצוקה ושואל את עצמו – איך אני יוצא מזה?

כעת הוא נהיה פתאום כמו ילד קטן שצריך המון עזרה. ההורים מסתכלים עליו ואומרים – נולד לנו ילד. הוא באמת נולד מחדש, אבל לא נולד תינוק קטן, אלא ילד גדול. לפי זה ליל הסדר משמעותו שנולד ילד גדול.

ילד גדול הוא אחד שיש עם מי לדבר, ואפשר לדבר אתו על כל מה שהוא עבר. כאילו הוא נולד עכשיו, ובכל זאת אפשר לדבר אתו על כל ההיסטוריה שלו. פתאום הוא תופס את הכל אחרת. כל ההיסטוריה שלו, כל הגדילה שלו יכולה להיות אחרת. באיזו נקודת מבט הילד עכשיו רוצה להסתכל? לפי נקודת המבט של ההורים שלו.

הרבה פעמים הוא שם לב שהם הסתכלו עליו כמו ילד קטן, הוא רצה להתבגר ולהיות עצמאי והם ראו שהוא נהיה מינוס,

האר"י אומר משהו קצת שונה, ש'הגדילה בבת אחת' היינו להסתכל שכל הקטנות היא כמו חיצוניות, וכל הגדלות היא כמו פנימיות.

כמו שהסברנו, שבתהליך הגדילה של האדם, בתחילה הוא תופס את החיצוניות של האבא ואמא ולאחר מכן הוא גדל עוד יותר והוא תופס את הפנימיות שלהם. בתחילה הוא רוצה להיות גדול, להיות גם הוא אבא, ובכך הוא רוצה להיות כמו החיצוניות של אבא, ולאחר מכן כשהוא גדל הוא רוצה להיות הפנימיות של האבא בעצמו.

אז מה קורה? בשני השלבים הוא רוצה גם את החיצוניות וגם את הפנימיות, אלא שבקטנות הוא חושב שכל הפנימיות נמצאת בחיצוניות. כשהילד קטן, מבחינתו – מהו אבא? אחד שעושה כך וכך דברים. וכשהוא גדל, מתהפך לו החיצוניות והפנימיות. התודעה שלו משתנית, ומשתנית גם הצורה בה הוא רואה את האבא.

בהקבלה למדרגות שהסביר הרב יצחק, הקטנות היא הביטחון והגדלות היא ראית המהות. כאשר יש לי ביטחון – מה שיושב לי בראש הוא רק ידיעת המציאות, רק החיצוניות. לכן הכוונה פה היא על ידי הפעולה החיצונית (הרמת הכוס). אך הכוונה על הברכה היא כבר שייכת לפנימיות, לראית המהות.

עכשיו ננסה לעשות זאת קשור יותר לליל הסדר עצמו. לכוס של היין ולברכה של

הלא טובים. וגם זה נכון על כל תהליך הגדילה שלי – כולו היה כזה.

בדרך כלל, בתהליך גדילה פשוט – השלבים מתפתחים לאט לאט, בתחילה דואגים לדברים החיצוניים שלי ולאחר מכן לפנימיות שלי. אבל עכשיו אני מסתכל על כל המהלך שגידלו אותי בבת אחת, ואומר שהם מאוד רצו בטובתי וגם עמדו על זה שיהיה כמו שצריך.

כעת הנער רואה את שניהם ביחד, את כל ההיסטוריה שלו הוא רואה גם בקו ימין וגם בקו שמאל. זו הכוונה במה שהאר"י כותב **"נכנס יחד"** – שבהסתכלות כללית על ההיסטוריה שלי אני מנתח כך וכך.

לאחר מכן האר"י כותב, **"ואחר כך נכנס קו האמצעי"**. לפי מה שהסברנו קו האמצעי משמעותו שאנו מגסים לייצר תקשורת נורמלית מאוזנת, שגם רוצים בטובתי וגם עומדים על שלהם, וכך ואנו יכולים לתקשר אחד עם השני.

כוס וברכה – פעולה חיצונית וכוונה פנימית

כיצד הדברים מתבטאים בליל הסדר? האר"י מסביר שכאשר אני לוקח את הכוס – אני מכוון את הקטנות והגדלות ביחד. את הקטנות אני מכוון בפעולה שאני עושה, ביד ובכוס, ואת הגדלות אני מכוון בדיבור ובכוונה.

בדרך כלל כאשר אני אומר שיש מעשה ויש דיבור, המעשה שייך לחיצוניות והדיבור שייך לפנימיות (וכל שכן הכוונה). פה

המצווה של אכילת מצה יכולה להיעלם, או שהיא יכולה להעלים אותנו, ואנחנו באים ואומרים שאנו רוצים שהיא תיקלט בנו. ואנו אומרים שזה מה שגם ה' רוצה – שייקלט בנו. ה' רוצה להיות נוכח במציאות, ושנקלוט שהוא נוכח, ולא שהנוכחות שלו או תשבור אותנו או שנרצה להעלים אותה ממנו. אלא אנו רוצים שנוכחותו תיקלט בנו.

נאמר זאת בצורה הכי פשוטה בליל הסדר: כאשר אני רוצה לעשות קידוש, אני בעצם רוצה שתהיה המון חשיבות לאכילת מצה. כאשר אני קובע את המצה על היין הכוונה היא שאני רוצה לעשות מאכילתה עניין, ולהגיד שזה מאוד חשוב.⁸⁴

המצווה מדרבנן (קידוש על היין, כוס ראשון) היא ההכרה בכך שהקב"ה רוצה שאנחנו נרצה לקיים את התורה ומצוות. כאשר נקלט בתוכנו לגמרי שכדאי לעשות מכך עניין ולשמוח מזה – זו ראיית המהות. זו המשמעות של עשיית הקידוש.

כשאתה רואה תמונה כללית ואתה מסתכל על ליל הסדר אתה יכול להבין משהו מאוד מעניין. אתה יכול לשים לב שכאשר אני עושה סתם ליל הסדר באופן פשוט – כל הכוונות הללו של האר"י בלועזת בתוך השכל שלי.

אני מרים את הכוס, וזו תנועה של ביטחון. כמו כן כשאני עושה קידוש, אני עושה עניין

הקידוש. אתה בא ולוקח את הכוס של היין, אתה עכשיו רוצה לקדש. מה אתה רוצה בעצם? אתה רוצה שיהיה לך מוחין דגדלות. שיהיה לך מוחין דאבא – אמונה בה' ממש. שהמציאות של ה' תיקלט במוח שלך. כשאתה בא ולוקח עם היד שלך את הכוס זה כמו ביטחון, אני עכשיו הולך לעשות את זה. אני הולך על זה. אני מחליט שאני רוצה שהמציאות של ה' תתקבע בתוכי ממש. לכן אני עכשיו הולך על זה. זה מה שאני מכוון כשאני לוקח את הכוס.

לקחת הכוס היא תנועה של ביטחון (קטנות ב'), וכשאני מקדש בדיבור וחושב – יש לי ראיית המהות (גדלות ב'). בשלב זה אני כבר נמצא במקום בו האמא נמצאת (בהקשר שלנו – מוחין דאמא). למעשה – הכוונה שאני אומר שבאמת יש מצווה מצד ה', ה' נוכח, "בחר בנו מכל עם".

מוחין דאמא כהקדמה למוחין דאבא

יש פה לכאורה בעיה: באופן פשוט מוחין דאבא קודמים למוחין דאמא, אך פה יוצא שעושים את הקליטה וההתיישבות לפני התוקף של האבא. בשלב של הקדש אנו יודעים שיש דבר כזה מצוות מצה, ואנו לוקחים את החלק במצה שאמור להיקלט בנו ואנו אומרים שאנו רוצים שייקלט בתוכנו מה שאנו הולכים לאכול מצה. בכך אנו עוסקים.

⁸⁴ [כך רואים שבניסוח היין עושים שיר, כי יין עניינו לעשות 'עניין']

מהמצות. זה מה שקורה באופן טבעי כתוצאה מהמעשים והדיבורים הללו.

המשמעות של 'לכוון' הכוונה לשים לב מה קורה למעלה, ולקשר למטה. יש שאני שם לב ומנתח טוב מה עובר עלי – זה משהו אחד, אבל עוד יותר למעלה בקודש הוא כמו שהאר"י רוצה שנכוון, שאנחנו מכוונים איך במקביל למה שקורה פה קורה למעלה.

כלומר, כאשר אני בא בתנועה של ביטחון ועושה את המעשה, ממילא גם למעלה – הקב"ה רואה שאני לוקח את הכוס, ואיך הוא מסתכל על זה? או – מה הוא רוצה שיקרה ובגלל זה אני לוקח את הכוס? הוא מסתכל על זה שהוא מוכן ומזומן לתקשר איתי. הוא מוכן ומזומן לכך שהמציאות שלי תיקבע בתוכו.

זו הכוונה בכך שהמוחין של אמא נכנסים לתוך הז"א.

שאלה: למה לא מיד להתחיל מהמצה?
תשובה: זה ייעלם לך, אם לא תעשה מזה עניין לפני כן אתה תרגיש שהמצה היא רק אמירה מאוד מנותקת מהמציאות שלך. וממילא אתה תרגיש שזה דמיון ולא באמת מתקבע בתוך המציאות שלך. לכן קודם כל אני עושה מזה עניין ובכך מייצר כלי כדי שייכנס.

נגיד עוד משהו כללי: האר"י הסביר שהקטנות א' לא נכנסת בהתחלה, אלא לאחר מכן בכרפס. "כי אחר שנכנסו הגדלו' הא' והקטנות הב' והגדלו' הב' דמוח חכמה דמצד אי' בכוס יין הקידוש בנו' הנה כבר החיצונים נסתלקו אחיותם וכבר יכול לנכנס הקטנות הא' אע"פ שהוא דין קשה"ב". מה האר"י מסביר? משהו מאוד יפה: האדם עושה קידוש, ונוטל ידיים לכרפס. מה אני עושה בכרפס? אני שואל מה עשיתי. שהרי הכרפס הוא כדי לשאול 'מה נשתנה'. יוצא שאני גדל, ואחרי זה אני שואל מה היה פה. למה הסדר הוא כזה? האר"י מסביר שמאוד מהותי לחג שהקטנות תיכנס לאחר הגדלות, כי אם הייתי שואל קודם – היה נאחו החיצונים.

מי אוכל כרפס לפי הקידוש? הבן הרשע. הוא רוצה שתהיה לו שאלה לפני. הבן הרשע שואל את השאלה שלו כשנמצאים במצרים. הוא אומר – הבנתי, אתם עומדים לצאת, וכבר יש לי קושיות על זה. אני מחליט להישאר במצרים גם אחרי שאתה תוציא אותו. אל תגיד לי שאתה יכול להוציא אותי – אין דבר כזה. הוא כביכול אומר אל תוציא אותי. אני מבין שאתה רוצה להוציא אותי, הבנתי מה אתה רוצה לעשות. ברגע שהוא אומר את זה מראש, הוא בעצם נשאר כל הזמן שם, ומה קורה לו? הוא נשאר שם. אלא מה? מה זה הבן הרשע

לאנשים מאמינים? פונדמליסטים... מראה שיש סוג של קטנות באמונה. אתה רואה בחור צעיר שהולך על איזה משהו...

²¹ **שאלה:** יוצא שאמונה זה קטנות ודינים.
תשובה: זה שאמונה זה דינים מאוד פשוט. כשאתה מסתכל על אמונה באופן פשוט, בשיח היום איך קוראים

לדבר איתם. איך הם הסתכלו על כל השאלות שהיו לי. אבל אם הוא מביין שהוא צריך עזרה, והקב"ה ההורים אומרים לו אנו רוצים לעזור לך, אז הוא אומר – אז תגידו לי איך אתם רוצים לעזור לי. אם הם יגידו לו איך הם רוצים לעזור לו אחרי שאלה כזו – זה לא יעזור לו.³¹

בסדר? הוא רשע, והוא חוזר אחורה, ואומר אני כמו אלו שלא נגאלו. ואומרים לו – אכן, אתה כמו אלו שלא נגאלו. אתה אוכל את הכרפס לפני הקידוש.

מה זה כרפס? זה השאלות. שואלים אותם לאחר הקידוש. עשית כבר קידוש, להגיד שיש פה ליל הסדר, ולאחר מכן שואל מה קרה פה. למה אתה לא שואל לפני? אלא אני לא רוצה שאתה תשאל לפני, אני רוצה שתדע ששואלים אחרי. אם אתה רוצה להישאר בחוץ אתה תישאר בחוץ.

הכרפס הוא כדי לשאול. כשאתה שואל מה נשתנה השאלה היא האם אתה שואל כמו הרשע או כדי להגיד שנחמד גם לשאול את זה. כלומר נחמד להיכנס למקום של השאלה כי המקום של השאלה מביא את התשובה. או, חזק יותר: נחמד להסתכל איך אבא ואמא מסתכלים על המקום של השאלה. יש לי כבר שכל של אבא ואמא ואני מסתכל מהצד שלהם על מה זה שאלה. ואז לא נאחזים בשאלה החיצונים. הילד באמת חוזר בתשובה, רוצה לחזור מהמקום הלא נכון. לכן הילד קודם מסתכל איך ההורים מסתכלים על זה ולאחר מכן יכול

פעמים זה מסרס את היכולת לייעץ. הם מחליטים להכניס את כל היועץ לתוך מה שבתוכם. במקום שהיועץ יוציא אותם מעצמם הם מכניסים את היועץ לתוכם.

³¹ קורה לי בייעוץ שאנשים מתקשרים לשאול אותי איזה עצה, וקודם מבקשים שתסביר מה השיטה שלך. לאחר שנדע מה השיטה שלך נתייעץ איתך. הרבה

מעמד הר סיני וכיבוד הורים^י

הקדמה

מעמד הר סיני מתחיל בפרשת יתרו, ממשיך בפרשת משפטים ומסתיים בפרשת כי תשא.

לפי הפשט^ט, בזמן שנאמרו עשרת הדיברות – משה היה יחד עם העם בתחתית ההר, ולאחר מכן הוא עולה אל ה'. לאחר שמשה אומר את פרשת משפטים, הוא עולה עוד פעם אל ההר, אז יש ארבעים יום בהם ניתנים לו לוחות הברית ולבסוף יש את הסיפור של חטא העגל שבפרשת כי תשא.

הנושא שלנו הוא הדיבר החמישי שבעשרת הדברות שבפרשת יתרו – "כבד את אביך ואת אמך". ה' נותן בקולות וברקים וקול שופר, ענן, עשן, אש ולפידים. ה' נותן את עצמו במעמד הר סיני, והוא אומר בסך הכל דברים פשוטים.

אחד הדברים הפשוטים שה' אומר שם הוא "כבד את אביך ואת אימך". יש למצווה הזאת אופי מיוחד בתוך עשרת הדברות. באופן כללי, כל חמש הדברות הראשונות הם על מה שה' מחייב אותנו כלפיו, וחמש הדיברות האחרונות הם מה שה' מחייב אותנו אחד כלפי השני.

כיבוד אב ואם לכאורה נמצא בתוך כבוד קונו, בתוך מה שה' מצווה אותנו על היחסים בינינו לבינו.^ט הגמרא אומרת (קידושין ל:): שהכתוב הקיש את כבוד אב ואם לכבוד המקום. יש הרבה קשר בין כבוד המקום לכיבוד אב ואם.

הייחודיות במצוות שבעשרת הדברות

כשאנחנו דנים בנושא של כיבוד אב ואם, צריכים להתחיל ממה שה' אומר לנו. יש הבדל בין סתם ציווי, לבין מה שנמצא בעשרת הדיברות. ציווי שנמצא בעשרת הדיברות מלמד שהוא עם נוכחות של ה', שה' נוכח בתוך הדיבור הרבה יותר מאשר בציוויים האחרים. בציוויים האחרים אנחנו לא רואים את הנוכחות של ה', אבל פה בעשרת הדברות יש כמה מצוות שה' נוכח בתוכם.

לכן כשאנחנו באים לדון בכיבוד אב ואם אנחנו צריכים קודם כל להרגיש עוד יותר מכל מצווה רגילה שה' נוכח בתוך הציווי. העובדה שה' נוכח בתוך הציווי לא רק סתם מחזק את הציווי, אלא היא גם מלמדת על תוכן הציווי. כפי שהזכרנו קודם שהקיש

^י שיעור שניתן בקורס בבית הספר לתורת הנפש. כ"ה שבט עז.

^ט שמות יט כה. אך ראה ראב"ע ור"ח פלטיאל שם. וראה עוד בפרקי דר"א פ"מ.

^ט ראה רמב"ן עה"פ שמות כ יב.

שלנו לה', היא שלב שני לאחר שקודם כל ה' יגיד לנו מה הוא רוצה ממנו.

עם ישראל אומר "נעשה ונשמע", שהם רוצים לדעת מה ה' רוצה מהם, ורק אחר כך הם אומרים לה' מה הם רוצים ממנו. רק לאחר מכן הם עובדים את ה' ופונים אליו.

לאחר ההקדמה הזו, נסביר את תוכנם של עשרת הדברות עצמם:

נוכחות ה' בעשרת הדברות

כאשר ה' בא להגיד מה הוא רוצה, הוא בעיקר רוצה להגיד שהוא רוצה להיות נוכח בתוך המציאות. בדיבר הראשון, — "אנכי ה' אלוקיך", הוא עצם העובדה שאני נוכח. אך אני לא רק סתם נוכח, אלא אני גם רוצה שאתה תרגיש שאני כל כך נוכח כך שאתה לא תחפש תחליפים — "לא יהיה לך". אתה לא זקוק לתחליף כי אני נוכח, כי אני "קרוב אליך".

אדמו"ר הזקן מייסד את ספר התניא על הפסוק הזה, "כי קרוב אליך הדבר מאד". ה' קרוב אלינו, כל כך קרוב, ולכן אל תזכיר את שמו לשווא — "לא תשא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹאֵן". כי מיד כאשר אתה אומר את שמו — הוא פונה אליך. כמו שאתה לא תקרא למישהו ואז תגיד לו 'סתם אמרתי את השם שלך'. ממילא כאשר אתה אומר את שם ה' אל תקרא לו סתם, כי הוא ממש נוכח.

אחר כך, לא רק שאני נוכח, אני גם רוצה שאתה תטעם מהטוב והעונג שיש אצלי, וזו השבת.

הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום, ויש בכך ללמד אותנו על המצווה הזו שניתנה בסיני.

כדי שנוכל להתבונן היטב בנוכחות של ה' בתוך עשרת הדברות, נקדים קודם כל בקצרה מה התוכן של עשרת הדברות באופן כללי.

תעבדון את האלקים

נתחיל אפילו קצת קודם. כתוב "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה". עם ישראל הלך להר סיני במטרה לעבוד את האלקים. באופן פשוט, עבודת ה' היא או עבודת התפילה או עבודת הקרבנות. אך לכאורה לא כל כך מצינו במעמד הר סיני את עניין עבודת התפילה. בעיקר מצאנו תורה. היעוד של יציאת מצרים היה לכאורה לעבוד את ה', ופתאום אנחנו רואים שה' מגיע ומצווה ציוויים, נותן תורה.

יש תורה ויש תפילה, תפילה היא מה שאני רוצה מה' ותורה היא מה שה' רוצה ממני. ובמעמד הר סיני לא עסקנו בתפילה (עבודה) אלא בתורה.

הפסוק אומר "מִסִּיר אֲנֹנוּ מִשְׁמַע תּוֹרָה גַם תִּפְלְתוּ תוֹעֵבָה". מה שמיוחד בצורה בה אנחנו עובדים את ה' היא שאנחנו לא רק פונים אל ה', אלא אנחנו פונים אל ה' כדי שהוא יפנה אלינו ויאמר לנו מה הוא רוצה מאיתנו ורק אז אנחנו פונים אליו.

לפי זה, "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", הפנייה

לכבד את הרצון בקיומו ובטובתו

אם אני מתכוון רגע בדבר הזה, אני יכול לשים לב לעוד נקודה חשובה:

שעיקר מה שה' רוצה בכיבוד אב ואם הוא שהאדם ייקר את זה שה' וההורים שלו רוצים בקיומו ובטובתו. מתוך זה נגיע גם להלכות בשולחן ערוך של כיבוד אב ואם, אבל קודם כל נשים לב לנקודה העיקרית. שכאשר האדם מייקר את ההורים, הוא צריך בעיקר למצוא את המקום בו הם רוצים אותו ושמחים בו, ולכבד את זה.

כאשר האדם מזהה את המקום בו ההורים רוצים בו ומכבד אותו, הוא מרגיש שזה מה שמקיים אותו וזה מה שמאריך את ימיו. הרצון של ההורים בו הוא מה שבעצם מהווה אותו ומוליד אותו, וממילא ממשיך את קיומו.

כפי שאמרנו קודם, ה' לא רק נוכח סתם בתוך המצווה, אלא הנוכחות שלו גם מלמדת על המצווה. הנוכחות של ה' בתוך המצווה מלמדת אותי שהנקודה העיקרית של הכיבוד היא לכבד את הרצון שלו בקיומי. את העובדה שהוא רוצה שאני אהיה קיים.

בין כיבוד האב לכיבוד האם

אולי נסיף עוד נקודה:

הפסוק אומר "כבד את אביך ואת אמך". כתוב ש"אביך" הוא מלשון רצון, ו"אמך" הוא מלשון אם – לשון תנאי.

מה התנאי שיש בכיבוד של האמא?

לאחר מכן, בסוף של הלוח הראשון (מתוך שני הלוחות) ה' אומר לך לכבד ולייקר את העובדה שבעצם אני רוצה אותך. איפה זה בא לידי ביטוי? בכך שתכבד את ההורים שרצו אותך. יש מפרשים ש"כבד את אביך" מלשון "אבה", תכבד את מי שרצה אותך.

לייקר את מי שרוצה אותי נכון גם על ה' שרוצה אותי, אך זה מתממש במוחשי על ידי מצוות "כבד את אביך ואת אימך" – שאת מי שרוצה אותך אתה צריך לייקר. בכך ה' אומר: 'לא רק שאני רוצה להיות נוכח, אלא אני רוצה שאתה תייקר ותכבד את זה שאני החלטתי לייצר אותך, להמציא אותך – לעשות שאתה תהיה קיים'.

לאחר הלוח הראשון, בו הגעתי למצב שאני שמח שהולידו אותי ואני מייקר את החיים, מגיע הלוח השני בו ה' אומר שכיוון שהחיים כל כך יקרים, נדרש לשמור על המציאות שהיא תהיה מתוקנת.

אבל לפני כן, כל הלוח הראשון בא לבטא כמה ה' נוכח בתוך המציאות, ולא סתם נוכח בתוך המציאות אלא רוצה בה, ושהאדם צריך לייקר את העובדה שה' רוצה בה.

יותר מזה: המציאות שלך נולדת ומתקיימת מכך שאתה מייקר את הרצון שלי במציאות שלך. לכן כתוב על מצוות כיבוד הורים – "למען יאריך ימך" מכוח מה אתה מתקיים? מכוח זה שאתה מייקר את זה שרצו שאתה תהיה קיים. זה מה שגורם שיתווספו לך ימים שיאריכו ימך.

בקיומך (אמך). צריך למצוא את המקום הזה אצל ההורים, ולכבדו.

לפעמים ההורים לא מבטאים את עצמם טוב

לפני שניכנס לשולחן ערוך, נגיד עוד משהו אחד:

לפעמים האמא והאבא לא יודעים לבטא את עצמם טוב. הם לא יודעים לבטא את הרצונות הפנימיים שלהם בצורה כזו שהילדים יכולים לקלוט שזה מהותם – שהם רוצים אותנו ורוצים שיהיה להם טוב.

כיון שהרבה פעמים המידות של האדם לא מתקנות, ממילא הוא דורש כל מיני דברים לעצמו ואז אפשר לחשוב שהוא רוצה רק את עצמו והוא לא רוצה בטובתם של הילדים. ככה הילדים יכולים לקלוט את המציאות.

אבל באמת ההתנהגות הזו היא נגד הטבע של האבא. הטבע הפנימי של אבא ואמא הוא שהם רוצים את הילד והם רוצים בטובתו, והמצווה של הילד לכבד אותם משמעותה לחשוף את המקום הזה. זו המצווה של הכיבוד.

כך גם כלפי ה': לפעמים ה' נאלץ בגלל החטאים שלנו כביכול לייסר אותנו. מה התפקיד שלנו? לשבח אותו, לכבד אותו. למצוא את המקום שבו באמת הוא רוצה אותנו ואת טובתנו.

בפרשת יתרו כתוב ביחס למצוות כיבוד הורים "למען יאריכון ימך" ובפרשת

יש הבדל בין איך שהאבא מתייחס לילדים לבין איך שהאמא מתייחסת אליהם. האבא הוא מאוד רוצה בילד, והרצון שלו הוא קצת 'היולי', רצון מופשט בעצם הקיום של הילד. אך אצל האמא יש נקודה שהיא רוצה את הילד בתנאי שיהיה לו טוב. ואם לא טוב לילד, זה כבר נהיה מכביד. אם לא טוב לילד, זה לא כזה פשוט.

יש שתי דרכים: יש "אנוכי ה' אלוךך" – שה' נוכח, הוא רוצה להביע את עצמו. בשביל זה הוא נותן את התורה. בשביל זה הוא עשה את העולם שתהיה בו תורה. ויש שהוא נותן לנו לטעום גם מהתענוג שלו, כאשר הוא נותן לנו את השבת.

אותו דבר במצוות כיבוד הורים: כיבוד האב קשור יותר ל"אנוכי", וכיבוד האם יותר קשור לנתינת השבת, שהאמא רוצה את הילד בגלל שהיא חושבת שיהיה לו טוב. ולכן יש תנאי בתוך הרצון שלה בילד.

החילוק הזה בין הרצונות של האבא לבין הרצונות של האמא גורם גם לכך שהאמא תשקיע לטפח מאוד את הילד, לעומת האבא שפחות לחוץ על כך כי הוא אוהב יותר בעצם המופשט של הילד. האבא בעיקר רוצה שהילד יהיה ירא שמייים, ירא מה'. כפי שאמרו חז"ל שישנה יראה טבעית גדולה יותר מהאבא, משום שהוא מלמד את הילדים תורה.

הציווי של התורה הוא "כבד את אביך ואת אמך". תייקר גם את הרצון בעצם קיומך (אביך) וגם את הרצון שיהיה לך טוב

אלו ההלכות שאני רוצה לקרוא ממצוות מורא אב ואם. אדם צריך להיזהר לשמור על פער בינו לבין ההורים שלו. למה כל כך חשוב לשמור על פער? אולי הכי טוב שהיו חברים? אם הם אוהבים כל כך – שיהיו חברים. אבל אנחנו לא רוצים את זה, אנחנו רוצים שיישמר הפער, כי אם הם חברים – אין לי דברים בחיים שאני מביא בהם לידי ביטוי את העובדה שאני לא נולדתי מעצמי, את העובדה שיש לי מקור.

אם אין לי מורא מההורים שלי, אני חושב שככה כמו שאני חי זו המציאות וזהו ואני פורק עול. אבל אם אדם מתרגל שיש פער, שיש מי שגרם שהוא יתקיים – הוא כל הזמן מבין שאין לו חיים שעומדים מעצמם והחיים שלו מגיעים מהמקור. לכן חשוב שיהיה מורא.

כיבוד הורים – בין בנים לעבדים

נמשיך (סעיף ד): **"אִיזְהוּ כְבוֹד, מֵאֲכִילוֹ וּמִשְׁקָהוּ, מִלְּבִישׁוֹ וּמִכֶּסֶּה, מִכֵּנָיו וּמִזָּמָיו. וַיִּתְּנוּ לוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יְפוֹת, שֶׁאֵפִילוֹ מֵאֲכִילוֹ בְּכָל יוֹם פְּטוּמוֹת וְהָרָאָה לוֹ פָּנִים זֹעֵפּוֹת, נֶעֱנֵשׁ עָלָיו."**

מעיר על כך הרמ"א הערה חשובה שמקורה בגמרא:

הגה: **"וכן לחיפך, אם מטחין אביו ברחיים, וכוונתו לטובה כדי שינצל אביו מדבר קשה יותר מזה, ומדבר פיוסים על לב אביו ומראה לו שכוונתו לטובה עד"**

ואתחנן כתוב "למען ייטב לך". בפרשת יתרו כתובים הלוחות הראשונים שהגיעו מלמעלה בהם בא לידי ביטוי שה' רוצה בעצם הקיום שלי כמו אבא. ואילו בפרשת ואתחנן כתובים הלוחות השניים שמגיעים מלמטה בהם בא לידי ביטוי שה' רוצה שיהיה לנו טוב כמו אמא.

תפקיד הילד בכיבוד הורים הוא לחשוף את המקום הזה אצל ההורים, להתייחס אליהם ככאלה שרוצים אותו ורוצים בטובתו – וזה מה שהכי מכבד אותם.

ליזהר במורא אב ואם

כעת נעיין בסעיפים הקטנים בשולחן ערוך, שמביאים אותנו למציאויות מורכבות:

השולחן ערוך פותח בהלכה: **"צריך להיזהר מאוד בכבוד אביו ואימו ובמוראם"**. לא בכל הלכה כתוב להיזהר מאוד, אבל פה יש חלק בהלכה שצריך להיזהר מאוד.

לאחר מכן יש דיני מורא, נזכיר אותם בקצרה (שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף ב): **"איזה מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל; ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו; ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו בפניו, אפילו לומר נראין דברי אבא; ולא יקראנו בשמו, לא בחיו ולא במותו"**.

שיתרצה אביו לטחון ברחיים, נוחל עולם הבא וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש רבו."

יש לנו פה כיבוד שמשמעותו המעשית היא שהאדם צריך לשמש את אביו.

אם הייתי קורא רק את ההלכה הזו, הייתי יכול לחשוב שבן ועבד הם כמעט אותו דבר. אך זה לא פשוט ככה, כמו שנראה בהמשך.

העבד חייב בדברים שלכאורה הבן לא חייב בהם, אבל קודם כל אנו רואים שיש דמיון בין הבן לעבד, וכמו שכותב הרמ"א בפירושו: **"וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש את רבו"**.

אבל לאחר מכן ההלכה אומרת משהו אחר, שמאכילו ומשקהו משל אב ואם ולא משל עצמו. רק אם אין לאבא ולאמא משל עצמם הבן חייב משלו. פה אנו כבר רואים שהבן שונה מהעבד.

אצל העבד, "מה שקנה עבד קנה רבו". לעבד אין שום דבר משלו, ואילו לבן יש משלו. לא רק זה, אלא הבן גם לא חייב לתת לאבא שלו ממה שיש לו משלו. כאן רואים שלבן יש עצמאות, הוא לא 'מכור' לאבא.

העצמאות של הבן הינה ביטוי למשמעות הפנימית של מצוות כיבוד אב – לכבד את מה שהאבא רוצה אותו. האבא רוצה שהבן יהיה עצמאי, ולא יהיה כפוף ובטל אליו כמו עבד.

ישנו ביטוי מעניין בחז"ל. כששמים לב לכך זה מפתיע, על עבד כתוב "יד עבד כיד רבו", ועל בן כתוב "ברא כרעא דאבוה". עבד הוא כמו היד של אדונו, והבן הוא כמו מהרגל של אביו. לפי זה יוצא לכאורה שהעבד הוא יותר מהבן, שהרי היד גבוהה יותר מהרגל.

אך אם שמים לב רואים שזה לא כזה פשוט. למה? קודם כל לא כתוב שהעבד עצמו הוא כמו יד רבו, אלא רק יד העבד כיד רבו. העבד הוא פשוט המשך הרחבה של רבו. אבל מי שמוליך את האבא הלאה הוא "ברא כרעא דאבוה", עצם קיומו של הבן זה מה שעושה את האבא, שיש לו איך ללכת בתוך העולם. זו לא פעולה שהבן עושה, אלא עצם זה שהוא בן כמו שהוא.

זו הלכה אחת, שמראה שהבן צריך להיות מאוד עצמאי. אני רוצה לקרוא עוד הלכה שנמצאת בהמשך. ההלכה האחרונה בסדרה הזאת של כיבוד אב ואם. גם העובדה שזו ההלכה האחרונה מוסיפה לכך שטוב לשים לב אליה.

ללמוד תורה ולישא אשה שלא כרצון ההורים

השולחן ערוך כותב (סעיף כה): **תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה. הגה: וכן אם האב מוחה בבן לישא**

איזו אשה שיחפזין בה הבן, א"צ לשמוע אל האב.

משמעות המצווה של "מאכילו ומשקהו" שאומרת הגמרא בקידושין.

הנקודה היא שאם אתה מייקר את זה שאביך רוצה בקיומך, וכשהאבא זקוק אתה לא נותן לו את מה שהוא זקוק לו, פירושו של דבר שאתה בכלל לא מייקר את הרצון שלו. אם אתה לא נותן לאבא שת מה שהוא זקוק לו, זה מראה שאתה לא באמת שמח ונותן משמעות ואומר שזה מאוד חשוב שהוא רוצה בקיומך. בכך שאתה משרת את אביך כשהוא נזקק לך לא פחות מעבד ואפילו יותר מעבד¹⁷, אתה מראה שאתה מייקר באמת את רצונו כך.

אם אתה לא מרגיש שאתה מחויב כמו עבד ויותר מעבד – סימן שאתה לא מכבד. אתה לא מכבד את מי שהולידך, את מי שמקיים אותך. ממילא אין לך בכלל חיים, מתקצרים לך החיים.

זה היחס שצריך להיות בין ההורים ובין הילדים. נעשה לך איזה סיכום:

הרצון של האבא בקיום של הילד הוא טבע פשוט והרצון של האמא בקיום של הילד הוא טבע פשוט. עיקר התפקיד של הילד הוא לחשוף את המקום הזה, כאשר מצד אחד הוא יותר ויותר משמש את האבא ומצד שני הוא עושה שיותר ויותר יהיה בן עצמאי לאבא, שלאבא יהיה מי שממשיך אותו.

הגר"א מצטט מהראשונים ציטוט שהוא מאוד חשוב כדי להבין את מצוות כיבוד הורים. ההקשר שם הוא סוגיא של כיבוד אב אם והלכות שבת ביחד, לא ניכנס לכל הפרטים: **"לפי שאין עיקר כיבוד אלא במה שיש לו הנאה לאבא"**.

כך רואים בגמרא בקידושין שמסבירה "איזהו כיבוד? מאכילו, משקהו וכו'. אבל אם סתם האבא אומר לבנו לעשות משהו – הוא לא צריך לעשות.

הנקודה היא שכיבוד האב היא בכלל לא בשביל לשרת את האבא. עיקר הנקודה של מצוות כיבוד הורים היא שהבן ימצא את המקום שבו האבא רצה אותו ושהאמא רצתה אותו. לכן אם האבא סתם רוצה את הבן בשביל שהוא יהיה רובוט שלו, סתם עבד שלו, ממילא כאשר הבן משמש את אביו הוא לא מראה שאבא שלו באמת רוצה אותו. במצב כזה מה שנראה זה שהוא רוצה רק איזה מישהו שהוא ישתמש בו, אך הוא לא רוצה בן. הוא לא רוצה את עצמאותו, את מציאותו, את חייו.

קודם שהבן לא צריך לתת משלו בכיבוד אב ואם על חשבוננו. כי מצד ההורים מה ששלו הם רוצים שיהיה שלו, הם רוצים את הקיום העצמאי שלו. לפי זה צריך להבין מה

¹⁷ כי עבד מחויב סתם, ואנחנו מחויבים בזה בעשרת הדיברות.

שנזכה בע"ה להרגיש את נוכחות ה' בתוך
מצוות כיבוד אב האם. שיהיה לנו מספיק
עונג בזה, שנרגיש ונעריך את זה.

התבוננות בסיפורי צריקים

ישנם שלושה סיפורים שנוהגים חסידי פולין לספר לפני חג הפסח – וסגולתם של שלושה סיפורים אלו – שהמספרם לפני חג הפסח זוכה שיהיו כל צרכי החג ברווח.

הסיפור הראשון –

לטעום וכו'. טעמו השומרים, ואכן היו אלו רק מים. מיד החזירו את החבית לחסיד שמיחר להטעינה על עגלתו ולחזור לרבי ר' אלימלך.

נכנס החסיד לרבי והתחיל בוכה שנית בדמעות שליש. "היתה לי חבית של י"ש שאותה אמור הייתי למכור ברווח ולקנות את כל צורכי חג הפסח. עכשיו, כשהחבית י"ש הפכה לחבית מים נשאיתי חסר כל וללא פרוטה לפרוטה, ומהיכן אשיג את כל צורכי החג? אמר לו הרבי, "טעם גם אתה מהמשקה שבחבית". טעם החסיד מהמשקה ומצא שאכן הוא י"ש משובח, וליהודי היה כל צרכי פסח בהרחבה גדולה.

הסיפור השני –

פעם אחת איבד המלך את טבעתו היקרה – שהיתה שווה הון תועפות, וגם היתה יקרה לליבו של המלך. כל כך יקרה היתה הטבעת למלך – עד שהקציב מכספו לכסות מראש את כל הוצאותיו של כל מי שיקבל על עצמו לחפש את הטבעת. דבר זה פורסם בכל המדינה – והגיע גם לאוזניו של יהודי פשוט ועני מאוד – שחי במדינת אותו מלך. והימים ימי חדש ניסן, ומתקרב חג הפסח והצרכים מרובים – ולא היה ליהודי מהיכן לקנות צורכי החג. אמרה לו אשתו של

אחד מחסידי הרבי ר' אלימלך מליז'נסק היה סוחר במשקאות חריפים, סוחר ב"ש. לפני חג הפסח היה החסיד מכין חבית גדולה של י"ש, אותה היה נוהג להבריא אל מעבר לגבול ולמכרה, ומהרווח היה קונה ומכין את כל צורכי חג הפסח. אותה שנה, נסע החסיד בעגלה עם חבית הי"ש שלו. בזמן שניסה החסיד להבריא את הגבול, תפסו אותו שומרי הגבול והחרימו את מטענו היקר. ואכן, החסיד נקלע למצב קשה ביותר. כל כספו מושקע בחבית הי"ש, ואם איננו יצליח למכרה, הרי הוא נשאר חסר פרוטה, ומהיכן יביא את כל צורכי חג הפסח?

מיד חזר החסיד ורץ מהר לרבי שלו, הרבי ר' אלימלך. החסיד סיפר לרבו בדמעות שליש את כל המוצאות אותו ואת מצבו הכספי הקשה, וביקש לשמוע את עצת הרבי.

אמר לו הרבי ר' אלימלך לחזור לשומרי הגבול ולהגיד להם שקרתה כאן טעות, ושהחבית אינה חבית של י"ש כי אם חבית של מים, ועליהם רק לטעום מהחבית כדי להוכיח בזאת. והחסיד, שהוא חסיד אמיתי, עשה כעצת הרבי, חזר אל שומרי הגבול, ואמר להם שזו חבית של מים ועליהם רק

שוב ושוב. והמלך משוכנע היה שהיהודי
אכן חוקר ושואל את המסובים לליל הסדר
אם יודעים הם היכן נמצאת טבעתו היקרה
של המלך – הוא שואל – וכולם עונים דייני
שוב ושוב – דייני. עומדים שם המלך
והכומר דייני – וככל שצועקים בני הבית
דייני, דייני – התחיל המלך לחשוד ביועצו
– לפני הכומר חפו. הזעיק המלך את
השומרים ואסר את הכומר – ולאחר שייסרו
אותו הודה הכומר דייני שגנב את טבעתו
היקרה של המלך – וסופו היה שתלו אותו
על העץ. וליהודי היה כל צרכי הפסח
בהרחבה גדולה.

הסיפור השלישי –

היה היה יהודי מאמין, תמים, פשוט –
שהתפרנס מהפעלת בית מרזח שחכר
מהפריץ המקומי. הפריץ היה מיודד עם
היהודי – ופעם אחת כשנפגשו שאל אותו
הפריץ – מהיכן באה פרנסתך? כמובן, רצה
הפריץ לשמוע שהיהודי מחזיק לו טובה
שהרי פרנסתו באה ממנו – אלא שהיהודי
המאמין התמים השיב ואמר: פרנסתי באה
רק מהקב"ה. לשמע תשובת היהודי הרצין
הפריץ, והתחיל לשאול את היהודי שוב
ושוב שאלה זו בצורות שונות – וציפה
לשמוע בתשובותיו איזה רמז לטובה
שמחזיק היהודי לפריץ המשכיר לו את בית
המרזח.

ואכן, היהודי היה פשוט מאוד ולא נרמז
בשום רמז – ובכל פעם ששאלו הפריץ מאין
באה פרנסתך? – חזר היהודי והדגיש
שפרנסתו באה ישירות מהקב"ה – ולא
משום מקום אחר חוץ מהקב"ה.

היהודי – בעלי, היות ששמענו שהמלך נותן
ביד רחבה לכל מי שמקבל על עצמו לחפש
את הטבעת – לך מיד גם אתה לארמונו של
המלך ותצהיר שם שגם אתה מוכן להתמסר
לחפש את הטבעת היקרה. היהודי הפשוט
והתמים עשה את רצון אשתו והלך לארמון
המלך והודיע למלך שמוכן הוא לחפש את
הטבעת היקרה. שמח המלך ומיד העניק
ליהודי ביד רחבה – והיהודי חזר לביתו
וקנה את כל צורכי החג – והתישב יחד עם
בני ביתו לחגוג את ליל הסדר בשמחה
גדולה. וכמובן, שהיהודי כבר שכח מהמלך
ומהטבעת ומהחיפוש וכו'. הכומר
הערמומי, יועץ המלך ששמו היה דייני –
עקב אחרי היהודי והבין בדיוק מה שקרה
כאן – ומתוך שהוא גם שונא יהודים – מיד
גילה את אוזנו של המלך שהנה היהודי
רימה את המלך – לקח את כל הכסף וקנה
בו צורכי חג הפסח – ואין לו שום ענין
וכונה לחפש את הטבעת האבודה.
המלך, לא השתכנע מיד מדברי הכומר –
והלכו שניהם לבית היהודי לראות כיצד
הוא מחפש את הטבעת – ואם אכן נכונים
דברי הכומר. עמדו המלך והכומר מחוץ
לביתו של היהודי, מציצים מבעד לחלון –
שומעים ורואים את היהודי ומשפחתו
חוגגים את ליל הסדר ואומרים את הפיוט
דיינו.

והיו אלו יהודי גליציה שאינם מבטאים
דיינו – אלא דייני. היה בעל הבית שר לבדו
את כל השורה "אילו וכו'" – ובני הבית
עונים אחריו בקול רם – דייני.
שומע המלך מבעד לחלון – שהיהודי מדבר
אל המסובים – וכולם עונים לו דייני – וכך

התרגז הפריץ על היהודי ואמר לו – מאחר שאינך יודע מי עושה איתך טובה ונותן לך פרנסה – עליך לעזוב את בית המרוח ולחפש פרנסה אחרת. ואם כן, היהודי נשאר לגור באותו מקום – אך נאסר עליו להפעיל את בית המרוח – וכך, לפני חג הפסח – מצא עצמו היהודי בלי פרנסה ובלי פרוטה לפרוטה – וצורכי החג מרובים. לפריץ היה אוצר במרתף ביתו – ושם היו הרבה מטבעות זהב יקרי ערך שאותם אהב הפריץ למנות – וכך בכל יום היה הפריץ נכנס לאוצרו – סופר את מטבעותיו באהבה רבה ומצחצח אותם כדי שיאירו הצורות והדמויות המוטבעות על גבי המטבעות. הפריץ היה יורק על המטבע – ועם מטלית היה מצחצח את המטבע – כך היתה דרכו של הפריץ לעסוק עם מטבעותיו – דבר יום ביומו.

אותו פריץ היה "מהגדולים אשר בארץ" – ונהג להחזיק בביתו קוף – קוף אמיתי – שאותו היה לוקח לכל מקום שהלך. וכידוע, טבעו של הקוף לחקות את בני האדם הסובבים אותו – וכך לאחר שראה הקוף, פעם אחר פעם, את הפריץ יורד לאוצר, יורק על המטבעות – ואח"כ מצחצח אותן בהנאה רבה. והקוף, הרי הוא רק קוף – וחשב לעצמו שודאי הפריץ אוכל את המטבעות הטעימות והמבריקות. ואכן, פעם אחת ירד הקוף לתוך האוצר – והתחיל לזלול את המטבעות – אכל ואכל עד שנפל והתפגר.

כאשר ירד הפריץ לתוך האוצר – וראה את הקוף המת – מיד התחכם להתנכל ליהודי חוכר בית המרוח. וכך, בערב פסח – שלח

הפריץ את משרתו לזרוק את הקוף המת – לתוך ביתו של היהודי. המשרת עשה כמצוות הפריץ ומיד הסתלק משם חושב לעצמו – יהודי חסר דעת – זה חלקך לחג הפסח. תוך כדי שנחת פגר הקוף על רצפת בית היהודי – נקרעה בטן הקוף ומתוכה נשפכו כל מטבעות הזהב. לקח היהודי את מטבעות הזהב וקנה את כל צורכי חג הפסח בשפע רב – ושמח וטוב לב ישב עם בני ביתו לערוך את סדר הפסח. עם חשכה, התגנב הפריץ לבית היהודי והציץ מחלון הבית לראות כיצד חוגג היהודי את ליל הסדר. והנה רואה הפריץ שולחן מלא כל טוב – הנרות דולקים ואורחים רבים בבית – וכולם נהנים ושרים ושמחים. הפריץ לא הבין – מהיכן כל השפע הזה? נכנס הפריץ לבית היהודי ובפשטות שאל את היהודי מהיכן יש לך כל זה? – והיהודי, שהיה כאמור יהודי תמים לכל דבר – סיפר לפריץ שמישהו עבר וזרק פגר קוף לתוך ביתו – וממנו יצאו מטבעות של זהב – ומהן קנה את כל צרכי החג. חכך הפריץ בדעתו – והודה ליהודי שאכן צדק באומרו שפרנסתו באה לו ישר מהקב"ה. – וליהודי היה כל צרכי הפסח בהרחבה גדולה.

(הסיפורים מתוך 'חסדי דוד הנאמנים' כרך י' עמוד 143 ואילך)

התפתחות האמונה

בסיפורי החסידים הללו קיימת התפתחות של האמונה של היהודי; בכל סיפור האמונה נהיית חדורה בו עוד יותר.

בסיפור השלישי: לא היה חסר לו דבר – הוא התפרנס בכבוד. מתוך אמונה מלאה שהכול מאת ה', הוא אף שיתף את הגוי באמונה שלו, והגוי הכיר גם הוא שהכול מאת ה'.

בסיפור הראשון: היהודי לא מאמין בלב שלם שהכול מאת ה', ולכן הוא פונה לצדיק, ר' אלימלך, מתוך אמונה בכוח האמונה של הצדיק עצמו.

בסיפור השני: האמונה של היהודי חזקה יותר. הוא מאמין (או יותר מדויק: אשתו מאמינה) שה' יעזור לו, ולכן הוא מקיים את ליל הסדר בשמחה, אבל הוא עדיין לא מבטא את אמונתו כלפי הגויים שסביבו.

בסיפור השלישי: היהודי מאמין באמת ובתמים שהכול מאת ה'. הוא אף מבטא את אמונתו זו בפני גוי, ומאמונתו גם הגוי מושפע ומודה באמת.

התפתחות ההשלכות של האמונה

ניתן לראות גם כיצד האמונה משפיעה על המציאות שבה היהודי חי:

בסיפור הראשון: היהודי פעל בצורה שגרמה לו לצרות – הוא הברית את הגבול והגויים החרימו לו את הסחורה. אך אמונתו בכך שה' יעזור לו היא זו שהצילה אותו בסופו של דבר.

בסיפור השני: לא הייתה צרה שהגויים גרמו לו, אלא שהיה חסר לו כסף כדי לחגוג את החג. הוא סמך על ה' בשמחה ועשה השתדלות, ובסופו של דבר הכול הסתדר לו.

שאלות ותשובות בעבודת ה'

ספר, ואומר – כתבתי את הספר למי שמכיר אותי, ואם אתם לא מכירים – תלמדו את הספר ותכירו אותי.

אדמו"ר הזקן תופס את החבל משתי קצוות – הספר לא מיועד למי שלא מכיר אותי, אבל מיועד לכם כי על ידי הספר תכירו אותי. הוא רוצה שנכיר אותו על ידי הספר, ורק כך תהיה תועלת מהספר כמו שהוא חיבר, ובלי זה – לא נבין את הספר טוב.

ננסה להסביר את זה, נעשה כעת עם אדמו"ר הזקן היכרות ראשונית... אנחנו צריכים להיות יודעיו ומכיריו של אדמו"ר הזקן, וכעת נעשה איתו היכרות ראשונה – אדמו"ר הזקן מתרגש מהנשמות שבאות לשמוע אותו, הוא רוצה לראות שדברי החסידות שלו מתיישבים בתוכנו, הוא שתל בנו את השאלה הזו כדי שנכיר אותו:

אז למה צריך להכיר אותו? הרי 'שמע האמת ממי שאמרה'! נסביר כאן משהו מאוד חשוב: כשקוראים תניא בדרך כלל – כל מי שקורא את התניא – התחושה הבסיסית והראשונה שלו – נגיד את זה חריף – שאדמו"ר הזקן נגדו. הוא מדבר מאוד חריף נגד הבן אדם. הרבה אנשים לא קוראים תניא, למרות שזה ספר מאוד חשוב, כי הם מרגישים שלקרוא תניא זה לראות שכתוב כמה אני לא מוצלח, שמסתכלים עלי בעין מאוד שלילית.

למשל: בפרק כט – האדם הוא הנפש הבהמית, והוא צריך לרגוז על עצמו ולומר

שאלה: בעקבות הקדמת המלקט של התניא – האם ספר התניא מיועד לכל יהודי, או שיש יהודי שזה לא מתאים לו? (אמנם אדמו"ר הזקן כותב שדברי חסידות טובים לכולם, אבל הרי על הספר הוא כותב ש'ביודעי ומכירי קאמינא' ולהם זה מיועד).

תשובה: נשאל שאלה – איך הבנתם את המילים 'ביודעי ומכירי קאמינא'? אדמו"ר הזקן מדבר למי שהיה אצלו ביחידות, ובגלל שהוא מכיר את הבעיות שלו מהיחידות הוא יכול לכתוב לו ספר? לפי זה היה צריך להיות כתוב 'אלה שאני יודע ומכיר', לא אלה שיודעים ומכירים אותי. זה משהו מאוד משונה – אם הוא כותב ספר שנועד לאלה שאמרו לי את הבעיות שלהם ולכן אני יודע מה הבעיות שלהם – אז צריך היה להיות כתוב 'לאלה שאני מכיר ויודע'. אבל הוא כתב שהספר מיועד לאלה שיודעים ומכירים אותי.

עכשיו אסביר טוב, וזה משהו מאוד חשוב בשביל ללמוד תניא, מה זה 'ביודעי ומכירי קאמינא' –

אדמו"ר הזקן אומר שמי שרוצה ללמוד תניא ולהבין מה שכתוב – צריך לא להיות מרוכז רק במה שכתוב, אלא צריך לדעת שמתוך הספר הזה הוא אמור להכיר את אדמו"ר הזקן, ורק אם זה יעזור לו להכיר את אדמו"ר הזקן – זה יעזור לו בעבודת ה'. אם הוא לא יהיה מיודעי ומכירי – הוא לא יבין את הספר. זה חידוש שמישהו כותב

'אתה רע משוקץ ומנוול'. עוד דוגמא כללית בספר: אם אני מנסה לחשוב מי אני בדמויות שיש בספר – אני חושב שאני רשע. ממילא מי שקורא את זה ככה מרגיש לא נעים. לא נעים לקרוא את הספר, ומי שכן נעים לו – כנראה לא מבין מה שכתוב.. על זה אומר אדמו"ר הזקן – אם תקרא את הספר יהיה לך לא נעים. אם קראת את הספר ונעים לך – כנראה שלא הבנת... ואם לא נעים לך – אז לא הגיוני להמשיך לקרוא.

זה מה שאדמו"ר הזקן אומר בתחילת הספר, ומה הוא מתרץ לפי דרכנו? 'ביודעי ומכירי קאמינא' – תקרא את הספר כאילו אני מדבר איתך, ותחשוב מה אני רוצה להגיד לך. לכן הוא אומר – כדי שאתה תקרא את הספר ויהיה לך נעים מאד לקרוא אותו – אתה צריך לשים לב איפה אני נמצא כשאני אומר לך את כל הדברים הללו. רק אם תשים לב מה אני רוצה ממך – יכול להיות לך לנעים לקרוא את הספר הזה, אחרת זה באמת יהיה לא נעים.

מה באמת הוא רוצה להגיד? איך יהיה לך נעים לקרוא את הספר? למה כשאני אומר את זה תרגיש שנעים לקרוא את הספר? האם נעים לומר דברים חריפים כאלה לבן אדם? לא. מתי צריך לומר דברים כאלה? רק אם מאמינים זה בזה, צריך אמון שהשני רוצה באמת ללכת למקומות אחרים, ושהוא יכול. איפה אדמו"ר הזקן אומר 'אני רואה אותך כצדיק גמור ולכן אין לי בעיה להגיד לך הכל'? בתחילת פרק ב – יש לך נפש אלקית! כשאני רואה אותך, אומר אדמו"ר

הזקן, אני רואה נפש אלקית. בדרך כלל כשאנחנו רואים בן אדם אנחנו לא רואים משהו אלקי, אבל אדמו"ר הזקן רואה כאן משהו אלקי. כיון שכך – אני יכול לומר לאדם כל מה שאני חושב עליו, כי אני רואה כאן משהו אלקי.

לכן אם אנחנו רוצים ללמוד תניא כמו שצריך – אנחנו צריכים לחשוב שאדמו"ר הזקן מסתכל עלינו ובכלל לא רואה אותנו כמו שאנחנו רואים אותנו. איך צדיק רואה מישהו נמוך? איך אני יודע אם מישהו מאד מאד צדיק? אם כמה שאני חושב עליו שהוא צדיק זה הרבה פחות ממה שהוא חושב עלי שאני צדיק – סימן שהוא צדיק. ניתן דוגמא הכי קלה ביהדות – האר"י הקדוש. האר"י כותב שכשאתה עושה איזה מצוה זה פועל דברים שאין לנו שום הבנה מה זה עושה, והוא כותב שאנחנו עושים את זה. כשאני מדמיין כמה האר"י היה צדיק – אין לי יכולת לתאר כמו שהוא מתאר כמה אני צדיק. זה סימן טוב להיכרות לפעם הראשונה...

אני חושב שאדמו"ר הזקן היה גאון, צדיק, מקובל וכו' – ומה הוא חושב שאני? הוא חושב שאני אלקי. אני חושב שהוא אלקי? אני לא יודע מה זה בדיוק. אז אני חושב עליו שהוא רב חשוב וכו' – וזה הרבה פחות ממה שהוא חושב עלי. כל מה שאני חושב עליו זה הרבה פחות ממה שהוא חושב עלי. לכן זו היכרות נחמדה עם אדמו"ר הזקן, וזה גם מראה כמה הוא מתרגש מאיתנו.



בית המדרש
עדר יוסף חי
בראשות הרב יצחק נינצבורג שליט"א